ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΠΡΟΣ ΡΕΠΟΥΛΗΝ
(25-10-1918 ἕως 24-9-1919)

24.

ΑΠΟ ΤΟ «Ἄγνωστο καί Ἀπόρρητο Ἡμερολόγιο τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου» πού ἐδημοσίευσε ἤδη ὁ «Ταχυδρόμος» καί ἀπό τό ἱστόρημα τοῦ Διευθυντοῦ του κ. Γεωργίου Ρούσσου, «Στή Σμύρνη κυματίζει ἡ Γαλανόλευκη» ἔχουν λάβει ἤδη οἱ ἀναγνῶσται μας μίαν πλήρη εἰκόνα τῶν γεγονότων πού ἀφοροῦν εἰς τήν τουρκικήν κατάληψιν τῆς Σμύρνης ὑπό τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ τόν Μάϊο τοῦ 1919. Ἀλλά τό μέγα τοῦτο γιά τήν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους γεγονός δέν ἐπῆλθε αὐτομάτως καί ἀπό ἁπλήν συγκυρίαν. Παρεσκευάσθη ἐπί μῆνας ὁλοκλήρους ὑπό τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, εἰς τά παρασκήνια τῆς Διασκέψεως τῶν Παρισίων, μέ συνεχεῖς ἀγῶνας καί μέ ἀκοίμητον μέριμναν τοῦ Ἐθνάρχου. Εἰς αὐτήν ἀκριβῶς τήν περίοδον τῆς διπλωματικῆς προπαρασκευῆς τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πραγματοποιήσεων ἀναφέρονται τά ντοκουμέντα τά ὁποῖα θά δημοσιεύση ἀπό σήμερα ὁ «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ».

Ἡ περίοδος 1918—1920 εἶναι ἡ ἡρωϊκή ἐποχή τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας. Οὐδέποτε ἄλλοτε, ἀπό μακροτάτων αἰώνων, ἐνώπιον τόσον εὐρείας διεθνοῦς σκηνῆς, Ἕλλην ἀρχηγός διεδραμάτισε τόσον λαμπρόν, ἀποφασιστικόν καί γόνιμον ρόλον, ὅσον τότε ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος. Διά τῶν ἀγώνων του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τούς ὁποίους ἐστεφάνωσε ἡ δημιουργία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, διά τῶν ἐξαιρετικῶν χαρισμάτων ἀκάμπτου δραστηριότητος, εὐγλωττίας, γοητείας, θελήσεως, εὐστροφίας, τά ὁποῖα ἀνέπτυξεν ὁ Ἕλλην πολιτικός ἐπεβλήθη τότε εἰς τήν διεθνῆ συνείδησιν ὄχι μόνον ὡς διπλωμάτης πρώτης σειρᾶς ἀλλά καί γενικώτερον ὡς μία ἐκ τῶν τριῶν μεγαλυτέρων προσωπικοτήτων τοῦ κόσμου. Ὁ Ἑλληνικός λαός γνωρίζει, ἐν τούτοις, ἀτελέσματα καί ὅλως ἀσαφῶς τούς ἀγῶνας αὐτούς. Τούς ἔκρινεν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἐν τούτοις πρός ποίας πολυπλόκους καί ὀγκώδεις δυσκολίας ἐπάλαισεν ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, τάς ὑπερνίκησε, ποῖα μέσα μετῆλθε, ποίας μεθόδους ἀνέπτυξεν, εἶναι κατά τό μᾶλλον ἤ ἧττον ἄγνωστα εἰς τό πολύ κοινόν.

Οἱ μύχιες σκέψεις καί τά αἰσθήματα τοῦ Ἐθνάρχου

Τά νεώτερα ἔγγραφα τά ὁποῖα δημοσιεύει ἀπό σήμερον ὁ «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» ρίπτουν ἐπί ὅλων τούτων τῶν σημείων ἰσχυρόν φῶς. Εἶναι ἐπιστολαί, τάς ὁποίας ἀπηύθυνε ἐκ Παρισίων, ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος πρός τόν ἀντιπρόεδρον τῆς κυβερνήσεως Ἐμμανουήλ Ρέπουλην. Καί δέν ἀποτελοῦν μόνον μίαν ὑπέροχην ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης, γραμμένην ἀπό τόν πρωταγωνιστήν της, τρόπον τινά ἡμερολογιακῶς, καί περιέχουσαν μέ σπαρταριστήν ζωηρότητα τήν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, κατά τήν σχεδόν καθημερινήν των ἐξέλιξιν— τῶν γεγονότων κυρίως τῶν ἀφορώντων τήν τύχην τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων—ἀλλά καί πολλάκις τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἰδιαιτέρως τότε δραματικῶν. Ἀλλά καί περιέχουν συνάμα τάς μυχίους σκέψεις, ἐντυπώσεις καί τά αἰσθήματα ἐπί ὅλων τῶν θεμάτων, τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, μέ τήν ζωηρότητα καί τήν ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν τῆς στιγμῆς, ἐφ' ὅσον δέν προωρίζοντο διά τήν δημοσιότητα καί οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη συγκεκαλυμμένων φράσεων ἤ οἱωνδήποτε συμβατικῶν διατυπώσεων. Ἔτσι δίδουν ἀνάγλυφον τήν ἐσωτερικήν προσωπικότητα τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου. Ἀπό τῆς διπλῆς αὐτῆς ἀπόψεως, παρουσιάζουν ὅλως ἐξαιρετικόν ἐνδιαφέρον.

Πόσον θαυμαστή ὑπῆρξε ἡ στάσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ

Εὑρισκόμεθα εἰς τά τέλη τοῦ 1918. Πρό ὀλίγων μόλις ἑβδομάδων ἡ Γερμανία ἀφοῦ προηγουμένως ὅλοι οἱ σύμμαχοί της ἔπεσαν διαδοχικῶς κατά γῆς, εἶχε καταθέσει τά ὅπλα, παραδοθεῖσα εἰς τήν διάκρισιν τῶν νικητῶν. Τό Παρίσι ἦτο τήν ἐποχήν ἐκείνην τό κέντρον τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ ἐπρόκειτο νά ρυθμισθοῦν τά μεγάλα προβλήματα τῆς μεταπολεμικῆς οἰκουμένης. Τά ἄπειρα, τεράστια πολυσύνθετα ζητήματα τά ὁποῖα ἔκειντο πρός λύσιν, εὑρίσκοντο εἰσέτι εἰς χαώδη μορφήν. Ὁ Βενιζέλος, σπεύσας ἀπό τῶν πρώτων ἡμερῶν εἰς τήν Γαλλικήν πρωτεύουσαν, καί ἀμέσως τεθείς ἐπί τῷ ἔργῳ, ἔκανε τάς πρώτας κρούσεις, τάς πρώτας προσπαθείας διά τά ἑλληνικά ζητήματα. Εἰς τήν κατωτέρω ἐπιστολήν του, ἡ ὁποία ἔχει τήν ἀνεκτίμητον ἀξίαν ἑνός γενικοῦ προοιμίου εἰς τήν ὅλην ἀφήγησιν, δίδει μίαν εἰκόνα τῶν πρώτων ἐντυπώσεών του, τῶν πρώτων ἐνεργειῶν του, τῶν πρώτων δυσχερειῶν, καί τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν. Ἀξίζει μετά πολλῶν ἄλλων νά συγκρατήσωμεν ἰδιαιτέρως δύο σημεῖα. Τό σχετικόν μέ τήν προσφώνησιν εἰς τό γεῦμα τῆς «Journal des Debats». Ὁ Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος τόσον ἀφθόνως ἐσυκοφαντήθη ὡς ἐπιδιώξας πάντοτε νά μονοπωλήση τήν εὔνοιαν τῶν Συμμάχων, ἐπιλαμβάνεται τῆς πρώτης δοθείσης εὐκαιρίας ὅπως διακηρύξη ὅτι αἱ συμπάθειαι καί ἡ τιμή ἀνήκουν πρωτίστως εἰς τόν «θαυμάσιον ἑλληνικόν λαόν». Καί τό ἄλλον, τό σχετικόν μέ τήν ἐκστρατείαν τῆς Οὐκρανίας. Ἡ ἐξομολόγησις τοῦ Βενιζέλου ἀποδεικνύει ὅτι οὐδέποτε τήν ἤθελε. Καί ὅτι ἄν συγκατένευσεν εἰς αὐτήν, τό ἔκαμεν ὅπως αὐξήση τούς τίτλους καί τό ἐνεργητικόν τῆς Ἑλλάδος κατά τήν ὥραν τῆς ἐκκαθαρίσεως. Εἶναι δέ πράγματι γνωστόν πώς ἐβάρυναν εἰς τήν πλάστιγγαν οἱ ἀπαράμιλοι ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος εἰς τήν νοτιωτάτην Ρωσίαν.

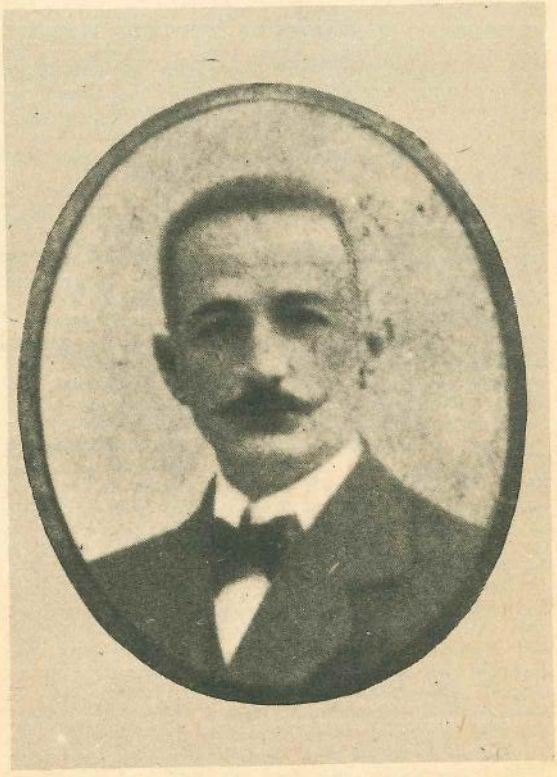
Ἡ πρώτη αὐτή ἐπιστολή πρός τόν Ἐμμανουήλ Ρέπουλην ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Παρίσι, 12)25 Ὀκτωβρίου 1918

Φίλτατε,

Ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας τῆς ἀναχωρήσεως

Ταχυδρόμος, 13-6-1969

Ἐμ. Ρέπουλης: ὁ τότε ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καί ἀποδέκτης τῶν ἱστορικῶν ἀπορρήτων ἐπιστολῶν τοῦ Βενιζέλου.

τοῦ φίλου κ. Ἐμπειρίκου διά νά σᾶς γράψω τάς ὀλίγας ταύτας λέξεις.

Νομίζω αἱ ὑποθέσεις μας εἶναι εἰς καλύτερον σημεῖον παρά πρό ἑνός μηνός. Ἀρχίζω νά εἶναι αἰσιοδοξότερος. Ἄλλωστε θά γνωρίζετε πῶς δέν εἶναι εὔκολον νά μείνω ἐπί πολύ ὑπό τήν ἐπίδρασιν τῆς ἀπαισιοδοξίας.

Νομίζω ὅτι θά εἶναι πολύ δύσκολον νά μή μᾶς δώσουν οὔτε τήν Θράκην, οὔτε τήν Σμύρνην. Ὅπως δέ ἦλθαν τά πράγματα... τό ἕτερον ἤδη ἐξ αὐτῶν θά εἶναι μέγα τι. Κι' ὅμως τί νά σοῦ εἰπῶ; Δέν ἀπελπίζομαι διά τήν ἐπιτυχίαν τοῦ ὅλου. Ἡ ἐλπίς αὐτή ἀποτελεῖ ἴσως θρασύτητα. Ἀλλά τήν θρασύτητα αὐτήν τήν ἔχω. Χθές τό βράδυ παρεκάθησα μετά τοῦ Πολίτου καί τοῦ Ρωμάνου εἰς τό μηνιαῖον γεῦμα τῶν συνεργατῶν τῆς «Journal des Debats». Ἀποτελοῦν οὗτοι ἐκλεκτοτάτην μερίδα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Ὁ Διευθυντής τῶν «Debats» προέπιεν ὑπέρ ἐμοῦ καί εἶχε τήν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νά ὑπομνήση ὅτι ἀπό ἑνός αἰῶνος ἡ ἐφημερίς του δέν ἔπαυσεν τρέφουσα συμπάθειαν ἀλλά καί πίστιν διά τήν Ἑλλάδα. Ἡ τελευταία αὕτη ἔκφρασις μοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρίαν νά τούς ἐκφωνήσω μακρόν ὀπωσδήποτε λόγον, ἐν τῷ ὁποίῳ τούς ἐξέθεσα πόσον ἡ Ἑλλάς ὑπῆρξε κατά βάθος καί μέ ὅλα τά σφάλματά της ἀξία τῆς συμπαθείας τῶν φίλων της καί πρό πάντων τῆς πίστεώς των εἰς τό μέλλον της. Ὁ λόγος μου εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Καί ἱκανόν μέρος τοῦ χρόνου μου καταναλίσκω εἰς τό αὐτό θέμα : πόσον θαυμαστή ὑπῆρξε κατά τήν διάρκειαν τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἡ στάσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί πόσον ἄδικοι εἶναι πρός αὐτόν οἱ φίλοι του, ὅσοι εἰς τόν Βενιζέλον προσωπικῶς συγκεντροῦν τήν τιμήν δι' ὅ,τι καλόν ἐγένετο ἤ ὅτι κακόν ἀπεφεύχθη, ἐνῶ ὁ Βενιζέλος ὑπῆρξε τό πολύ ἕνας καλός ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος οὐδέν θά κατώρθωνε, ἄν δέν ἐστηρίζετο εἰς τόν θαυμάσιον αὐτόν λαόν. Διά τήν ἐκστρατείαν εἰς Ρωσίαν οὐδέν ἀκόμη ἀπεφασίσθη. Εὔχομαι νά μή γίνῃ ἡ ἐκστρατεία τελικῶς, διότι τό ἔργον ἐν Ρωσσίᾳ ἐμφανίζεται δυσκολώτερον καί κινδυνωδέστερον ἤ ὅσον ἀρχικῶς ὑπετίθετο διά τοῦτο καί ἀντιτίθεται ἰσχυρῶς εἰς αὐτό μέγα μέρος τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄλλωστε, ἡ ἐκδηλωθεῖσα προθυμία ἡμῶν ὅπως μετάσχωμεν δι' ἑνός Σώματος Στρατοῦ τῆς Ἐκστρατείας, ἄν αὕτη ἀποφασισθῇ, μοί δίδει ἤδη δικαιώματά τινα εἰς εὐμενεστέραν κρίσιν τῶν δικαίων μας.

Ἡ Συνδιάσκεψις ἀναβάλλει τήν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν της ὡς ἐκ τῶν ἀγγλικῶν ἐκλογῶν τό πρῶτον, τῶν ἑορτῶν ἔπειτα καί τῆς ἕνεκα τούτου μεταβάσεως τοῦ Προέδρου Οὐΐλσωνος εἰς Λοδῖνον, ὅπου τοῦ ἑτοιμάζεται αὐτοκρατορική ὅλως ὑποδοχή. Ἀλλ' ἡ ἀναβολή αὕτη δέν εἶναι πρός βλάβην μας. Μᾶς δίδει καιρόν νά ἐργασθῶμεν πλειότερον καί συντομώτερον εἰς διαφώτισιν τῶν κύκλων τῆς Διασκέψεως.

Καί συνεχίζει ὁ Βενιζέλος :

Ὁ Πρόεδρος Οὐΐλσων, ὃν ἐπεσκέφθην τήν μεθεπομένην τῆς ἀφίξεώς του, μοῦ ἐζήτησε μετά πολλοῦ ἐνδιαφέροντος νά τοῦ ἐκθέσω τάς ἐθνικάς μας διεκδικήσεις. Παρετήρησα ὅτι ἡ ἔκθεσις ἀπήτει πολύν χρόνον, τόν ὁποῖον δέν ἠδυνάμην νά ἀξιώσω ἀπό τόν Πρόεδρον νά διαθέσῃ, καί τοῦ προέτεινα νά μέ θέσῃ εἰς ἐπαφήν μέ τούς εἰδικούς εἰς τούς ὁποίους ἔχει ἀναθέσει τήν μελέτην τῶν διαφόρων ζητημάτων, ὅπως ἐκθέσω εἰς αὐτούς τάς ἀπόψεις μας, κι' ὅταν οὗτοι ὑποβάλουν εἰς τόν Πρόεδρον τά συμπεράσματά των νά μέ καλέσῃ πάλιν, ὅπως συζητήσῃ ταῦτα μετ' ἐμοῦ. Τοῦτο ἀνεγνώρισε καί ὁ Πρόεδρος ὅτι ἐνεδεικνύετο. Περιωρίσθη δέ ἡ ὁμιλία μας εἰς τά ζητήματα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καί τῆς ἐλευθερίας τῶν θαλασσῶν, καί ἐχάρη μεγάλως βεβαιωθείς ὅτι οὐδεμία οὐσιώδης δυσχέρεια ὑφίσταται μεταξύ ἀμερικανικῆς καί ἀγγλικῆς ἀπόψεως ὅσον ἀφορᾶ τά ζητήματα ταῦτα. Μοῦ ἔστειλε δέ τήν ἐπιοῦσαν ὁ Πρόεδρος τούς ἐντελοδόχους του, εἰς οὕς ἐπί τρεῖς κατά συνέχειαν ἡμέρας ἐπί 2½ ὥρας, ἑκάστην ἡμέραν, ἐξέθηκα τάς ἐθνικάς μας διεκδικήσεις, καί ἐλπίζω ὅτι ἀπέδειξα εἰς αὐτούς ὅτι αὗται εἶναι ἐντελῶς σύμφωνοι πρός τάς ἀρχάς τοῦ Προέδρου.

Πρίν λάβετε τήν παροῦσαν θά ἔχετε ἴσως λάβη ἀντίγραφον τοῦ ὑπομνήματος, τό ὁποῖον παρεσκεύασα καί ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθενται αἱ ἐθνικαί μας διεκδικήσεις καί οἱ λόγοι δι' οὕς ἐπιβάλλεται ἡ ἀποδοχή αὐτῶν. Τό ὑπόμνημα θ' ἀπευθύνω μετά συνοδευτικῆς ἐπιστολῆς μου εἰς τόν Πρόεδρον καί τούς λοιπούς ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων ἐθνῶν, θά ἀνακοινώσω δέ αὐτό ἐμπιστευτικῶς καί εἰς ὅλα τά ἄλλα πρόσωπα, τά ὁποῖα ἔχομεν συμφέρον νά διαφωτίσωμεν περί τῶν δικαίων μας.

Εἰς τήν Σμύρνην πρέπει νά στρέψωμεν ὅλην μας τήν προσοχήν, ὅπως μή μᾶς δημιουργηθῇ ἐκεῖθεν δυσχέρεια ἐξ ἐπιθετικῆς τάσεως τῶν ἡμετέρων κατά τῶν Ἰταλῶν ἰδίᾳ, ἴσως δέ καί τῶν Τούρκων. Οἱ ἡμέτεροι πρέπει νά γνωρίζουν ὅτι σοβαρῶς ἐπιδιώκομεν τήν ἐλευθερίαν των ἐν τῇ ἑνώσει, διότι τοῦτο θά τούς κάνῃ ἴσως εὐπειθεστέρους εἰς τάς εἰσηγήσεις καί ὁδηγίας μας.

Ἀδελφικούς ἀσπασμούς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

«Ζωηρά συγκίνησις κυριεύει τήν ψυχή μου!...»

Ἡ δευτέρα αὐτή ἐπιστολή εἶναι κατά δύο μῆνας μεταγενεστέρα. Ἐντός τοῦ διμήνου αὐτοῦ ἔχει κάμει ἅλματα. Εἶναι ἤδη εἰς θέσιν νά ἀναγγείλῃ τήν ἐξασφάλισιν τῶν διεκδικήσεών μας ἐπί τῆς Θράκης. Τά τῆς Μικρασίας ὅμως διαγράφονται ἀκόμη σκοτεινά. Οἱ Ἄγγλοι καί οἱ Γάλλοι εἶναι ὑπέρ ἡμῶν. Οἱ Ἰταλοί ὅμως ἀντιδροῦν. Καί τό πολύ σπουδαιότερον, οἱ Ἀμερικανοί ἔχουν ἐπιμόνους ἀντιρρήσεις. Καί ὁ Βενιζέλος παλαίει στῆθος πρός στῆθος...

Ἡ δευτέρα ἐπιστολή ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Παρίσιοι, 14)27 Φεβρουαρίου 1919

Φίλτατε,

Τήν Δευτέραν καί τήν Τετάρτην τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς ἐξέσηκα ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις διωρίσθη πρός ἐγγυτέραν ἐξέτασιν τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων, τά ἐπιχειρήματά μας εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τήν Βόρειον Ἤπειρον καί τήν Θράκην. Ὑπολείπεται δέ ἀκόμη νά ὁμιλήσω περί τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί τῶν Νήσων.

Ὅσον ἀφορᾶ τήν Ἤπειρον, νομίζω ὅτι ἡ Κορυτσᾶ καί ἡ πόλις τῆς Πρεμετῆς δέν εἶναι ἀκόμη ἐξησφαλισμέναι ὑπέρ ἡμῶν ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλ' οὐδαμῶς ἀποκλείεται νά μᾶς ἐπιδικασθοῦν καί αὐταί.

Αἱ μετά τῆς Ἰταλίας συνεννοήσεις μας περιωρίσθησαν εἰς τάς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα γενομένας ὑπ' ἐμοῦ καί τοῦ Ὀρλάνδο ἀμοιβαίας ἐκδηλώσεις ἀγάπης. Ἔκτοτε ὅμως καίτοι ἐζήτησα ν' ἀρχίσουν αἱ μεταξύ μας διαπραγματεύσεις ὁ κύριος Ὀρλάνδο, ἐπηρεαζόμενος προφανῶς ὑπό τοῦ κ. Σονῖνο, ἀνέβαλεν αὐτάς ἕως οὗ, καθώς μοῦ εἶπεν, γνωρίσει ἡ Ἰταλία, τίνα ἀνταλλάγματα μέλλει νά λάβη ἐν Ἀνατολῇ. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ αἱ ἐργασίαι τς ἐπιτροπῆς προχωροῦν καί ἀφ' ἧς ἡ ἐπιτροπή ἀποφανθῇ, οὔτε ἡμεῖς οὔτε ἐκεῖνοι θά εἶναι δυνατόν νά κάμωμεν παραχωρήσεις.

Ὡς πρός τήν Θράκην, εἶμαι εἰς τήν ἀνελπίστως, ἰδύναμαι νά εἴπω, εὐχάριστον θέσιν νά σοί γνωρίσω ὅτι αἱ ἐπ' αὐτῆς διεκδικήσεις μας εἶναι ἀπό τοῦδε σχεδόν ἐξησφαλισμέναι ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις κατά πᾶσαν πιθανότητα θ' ἀποφανθῇ ὅπως ἐπιδικασθῇ ἡμῖν ἡ Δυτική Θράκη κατά τήν γραμμήν περίπου τοῦ Ἄρδα μέ τήν διαγραφήν ἑνός τόξου πρός τά βορειοδυτικά τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπου θά συμβαδίση τό σύνορόν μας μέ τό τουρκοβουλγαρικόν σύνορον τοῦ 1913. Ἐκεῖθεν δέ θ' ἀκολουθήση τό σύνολον τοῦτο μέχρι βορείως τοῦ Κίρκ-Κιλισέ, ὅπου θά διαγράψη καμπήν τινα, διά νά κατέλθη νοτιοανατολικῶς εἰς τήν θάλασσαν πρός τήν Ἰνιάδα, ἤ ἕτερον τι νοτιώτερον σημεῖον αὐτῆς. Οὕτω ἡ Ἀδριανούπολις καί οἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι περιέρχονται εἰς ἡμᾶς. Δέν γνωρίζω ἀκόμη ποῖα θά εἶναι τά πρός νότον σύνορα ἡμῶν, διότι τοιαῦτα ἔσονται τά πρός τό μέρος τοῦτο ἀντίστοιχα ὅρια τοῦ διεθνοῦς κράτους τῆς Κων)πόλεως. Ἀλλά ἡ ἀκριβής χάραξις τῶν τελευταίων τούτων ὁρίων δέν ἔχει μεγάλην δι' ἡμᾶς σημασίαν, διότι ἐν ἐνδιαφέρον ἔχομεν, νά περιλάβωμεν ἐντός τῶν ὁρίων μας ἔτι πλείστους ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἀφ' ἑτέρου συμφέρον ἔχομεν καί τό διεθνές κράτος Κων)πόλεως νά περιλάβη ἱκανούς τοιούτους πληθυσμούς, ἵνα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐξαρθῇ ὁ ἐθνικός ἑλληνικός χαρακτήρ αὐτοῦ.

Ἐννοεῖς πόσο ζωηρά εἶναι ἡ συγκίνησις, ἡ ὁποία κυριεύει τήν ψυχή μου ὅταν βλέπω ὅτι εἴμεθα εἰς τάς παραμονάς νά ψαύσωμεν τήν κολοσσιαίαν αὐτήν ἐπιτυχίαν. Ἀφ' ἑτέρου δέν παραγνωρίζω ὅλας τάς δυσχερείας, καθ' ὧν μέλλομεν νά παλαίσωμεν εἰσέτι, πρίν ἡ ὁριστικῶς καταλάβωμεν τά μέρη ταῦτα ἐπί τῇ βάσει τῆς συνθήκης εἰρήνης. Ἀπό τοῦδε λαμβάνω τά μέτρα μου, ὅπως εὐθύς ὡς συνταχθῇ εὐνοϊκή ὡς πρός τοῦτο ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιτύχω τήν συναίνεσιν τῶν μεγάλων συμμάχων μας διά τήν ἄμεσον κατάληψιν τοῦ ἐπιδικασθησομένου ἡμῖν ἐδάφους, τῆς καταλήψεως ταύτης χαρακτηριζομένης ὡς μέτρου καθαρῶς στρατιωτικοῦ. Καί σχετικόν περί τούτου τηλεγράφημα πέμπω εἰς τόν ἀρχιστράτηγον Παρασκευόπουλον σήμερον, ἀντίγραφον δέ αὐτοῦ διεβίβασα καί ὑμῖν.

Ὅ,τι πρό πάντων ἐνδιαφέρει, εἶναι νά τηρηθῇ ὡς πρός ταῦτα ἡ δυνατή ἐχεμύθεια ἵνα οἱ Βούλγαροι εὑρεθοῦν εἰ δυνατόν, ἐνώπιον αἰφνιδιασμοῦ. Βεβαίως οἱ Βούλγαροι θά ἔχουν καί ἄλλα μέσα πληροφοριῶν ἐκ Παρισίων. Ἀλλ' ἐπιβεβλημένον εἶναι ἐξ ἰδικῆς μας τουλάχιστον ἀκριτομυθίας νά μή πληροφορηθοῦν τί ἐπίκειται νά γίνη.

Ἀμερικανικές ἀντιδράσεις στίς διεκδικήσεις μας στήν Μ. Ἀσία

Καί ὁ Βενιζέλος καταλήγει :

Ἐάν τά τῆς Θράκης βαίνουν τόσον καλῶς, τά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δέν εἶναι ἐξ ἴσου ἡσφαλισμένα. Ἐνῶ οἱ Ἄγγλοι καί Γάλλοι μᾶς ὑποστηρίζουν καί ἐδῶ, κατά τό μεγαλύτερον τουλάχιστον τμῆμα τῶν διεκδικήσεών μας, οἱ Ἀμερικανοί ἀντιθέτως πρός τάς ἀρχικάς των βάσεις, ἐξεδήλωσαν κατά τήν πρό ἑβδομάδος περίπου γενομένην προκαταρκτικήν ἐν τῇ ἐπιτροπῇ συζήτησιν, ἰσχυρούς ἐνδοιασμούς ὡς πρός τό ἐνδεδειγμένον τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς μας. Μαθών ταῦτα ἀνησύχησα κατ' ἀρχάς μεγάλως, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι μέ ἐβεβαίωσαν ὅτι δέν ὑπάρχει λόγος ν' ἀνησυχῶ, διότι πιστεύουν ὅτι οἱ ἐνδοιασμοί τῶν Ἀμερικανῶν ἐντολοδόχων θά ἐξαλειφθοῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, εἰς τρόπον νά μή γίνη ἀνάγκη ν' ἀναφερθῶ ἀπ' εὐθείας εἰς τόν κ. Λάνσον καί τόν Συνταγματάρχην Χάουζ. Καίτοι δέν εἶμαι ἀπηλλαγμένος ἀνησυχίας τινός διά τοῦτο, δέν δύναμαι ὅμως νά φαντασθῶ ὅτι τήν τελευταίαν στιγμήν θ' ἀποτύχωμεν εἰς τό κυριώτερον σημεῖον τοῦ ἐθνικοῦ μας προγράμματος, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ὅπου οἱ ἄμεσοι ἀντίπαλοί μας οἱ Τοῦρκοι, εἶναι ὀλιγώτερον ἄξιοι συμπαθείας. Καί διά νά εἴπω ὅλην τήν σκέψιν μου, διατηρῶ τήν ἐλπίδα ὅτι καί ἄν διά μόνων τῶν Ἀμερικανῶν ἐντολοδόχων ἡ ἐπιτροπή δέν ἔφθανεν νά συστήση κατά πλειοψηφίαν τήν εἰς ἡμᾶς παραχώρησιν μέρους τῆς Μικρασίας, ἡ ἄμεσος ἐκ μέρους μου ἐπίκλησις τῆς παρεμβάσεως τοῦ Προέδρου Οὐΐλσωνος εἰς τό ζήτημα τοῦτο θά μᾶς ἐξησφάλιζε τήν ψῆφον τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ἀμερικῆς, ὁπότε θά ἀπέβαινεν ἀπίθανος ἐν πάσῃ δέ περιπτώσει ἀκίνδυνος ἡ Ἰταλική ἀντίδρασις.

Καί ὡς πρός τήν Κύπρον οἱ στρατιωτικοί καί ἀποικιακοί κύκλοι ἐν Ἀγγλίᾳ παρουσιάζουν ἱκανήν ἀντίδρασιν. Ἀλλ' ἐλπίζω νά κατανικήση αὐτήν ὁ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἄλλως τε καί ἄν δέν τήν κατενίκα, ὀφείλω να ὁμολογήσω, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν κεφαλαίων τοῦ προγράμματός μας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποτυχία θά μέ ἐλύπει ὀλιγώτερον, θά ἦτο ἡ Κύπρος. Διότι θά ἤμην βέβαιος ὅτι θά ἦτο τοῦτο προσωρινή ἀναβολή, καί ὅτι μετ' ὀλίγα πάρα πολύ ὀλίγα ἔτη, ἡ Ἀγγλία θά μᾶς τήν παραχωρήση, ὅπως μᾶς παρεχώρησε τάς Ἰονίους νήσους.

Εἶναι περιττόν νά σοῦ εἴπω ὅτι ἄν αἱ ἐθνικαί μας ὑποθέσεις βαίνουν ἐν συνόλῳ τόσον καλῶς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τήν κρατεράν ὑποστήριξιν τήν ὁποίαν μᾶς παρέχει ἡ Ἀγγλία. Ὀφείλω ὅμως νά προσθέσω ὅτι καί ἡ ὑποστήριξις τῆς Γαλλίας δέν εἶναι ὀλιγώτερον ἐγκάρδιος. Ἀκόμη καί διά τό ζήτημα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἀρχικῶς ὁ Κλεμανσώ μοῦ εἶπεν ὅτι δέν δύναται νά λάβη πρωτοβουλίαν τινά ὑποστηρίξεως ἕνεκα τῆς Ἰταλίας, ἡ Γαλλική ὑποστήριξις εἶναι ἤδη θερμή καί ἡ συνεργασία τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων ὑπέρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ οὐδέποτε ὑπῆρξεν, νομίζω, πλέον πλήρης καί πλέον εἰλικρινής.

Σέ καταφιλῶ ἀδελφικῶς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Ταχυδρόμος 21-6-1969

Ο ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Βενιζέλος γράφει τήν κατωτέρω ἐπιστολήν συντετριμμένος ἀπό σωματικήν κόπωσιν, ἀλλά μέ τό αἴσθημα τοῦ μεγάλου θριαμβου τόν ὁποῖον ἀρχίζει νά ψαυη. Τήν προηγουμένην καί τήν ἰδίαν ἡμέραν (3ην καί 4ην Φεβρουαρίου 1919) ἀνέπτυξε ἐπί ὥρας ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως τάς ἑλληνικάς διεκδικήσεις. Μέ μετριοφρονα ἁπλότητα ἀφηγεῖται εἰς τόν Ἐμμανουήλ Ρεπούλην τήν παρασχεθεισαν ἐντύπωσιν: «Νομίζω ὅτι ἡ ἐντύπωσις ὑπῆρξεν ἀγαθή».

Εἰς τήν πραγματικότητα ἐπρόκειτο περί θριάμβου, ὁ ὁποῖος ἐπέβαλλε τόν Ἕλληνα Ἀρχηγόν εἰς τόν γενικόν θαυμασμόν. Ὁ Τύπος ὅλων τῶν χωρῶν ἐξῆρε μέ ζωηρότητα τήν ἐξαίρετην διαύγειαν, τήν δύναμιν καί τήν εὐστροφίαν, μέ τάς ὁποίας ἀνέλυσε τάς ἑλληνικάς ἀπόψεις, καί τήν ἀκαταμάχητον προσωπικήν γοητείαν πού συνώδευε τήν ἀνάλυσιν αὐτήν. Εἰς τό διεθνές προσκήνιον, ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων προσωπικοτήτων πού ἀντεπροσώπευαν κολοσσιαῖα κράτη, ὁ Βενιζέλος ἐγίνετο βαθμιαίως ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας, ὁ κατ' ἐξοχήν εὐνοούμενος τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης. Τό ὄνομά του ἀνεφέρετο ἕως τά πέρατα τῶν ὠκεανῶν, καί Ἕλληνες διεσπαρμένοι εἰς τά ἄκρα τοῦ κόσμου, εἰς τάς ἀμερικανικάς ἐσχατιάς ἤ εἰς τά ἀπώτερα βάθη τῆς Ἀφρικῆς, εὕρισκαν ἐξαφνικά ἀπέραντην ἠθικήν ἐνίσχυσιν καί ἐμακαρίζοντο ἀπό τούς ξένους διότι ἦσαν συμπατριῶται του. Τόσον ὑψηλά ἔλαμπεν αἰφνιδίως τό ἄστρον τῆς Ἑλλάδος χάρις εἰς αὐτόν.

Ὁ Βενιζέλος ἐκθέτει εἰς τόν Ρεπούλην τήν θέσιν εἰς τήν ὁποίαν εὑρίσκοντο τά ἐθνικά ζητήματα, ὁμιλεῖ διά τήν Βόρειον Ἤπειρον, διά τά Δωδεκάνησα, διά τήν Θράκην, διά τήν Μικρασίαν, ρίπτει εἰς τό μέσον ἐπιγραμματικούς, ἀφορισμούς, ὅπως ὁ περί τῶν μικρῶν θυσιῶν εἰς τάς ὁποίας ἕνας πρακτικός πολιτικός πρέπει νά στέργη χάριν τῶν μεγάλων ἀποτελεσμάτων — εἰς τό ὁποῖον περικλείεται ὅλη ἡ μέθοδος τοῦ Βενιζέλου ἤ ὁ ἄλλος ἀφορισμός του περί τῆς πολιτικῆς τῆς ἐνδεικνυομένης ἔναντι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καί ἔπειτα ὁμιλεῖ διά τήν ὀργάνωσιν τῶν νέων χωρῶν, τάς ὁποίας ἡ πολιτική του ἐξησφάλισεν ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος.

Κατάκοπος, ἄϋπνος, σκύβει ἐν τούτοις ἐπί μακρόν ἀκόμη ἐπάνω εἰς τό γραφεῖον, — ἡ ὥρα εἶναι πολύ προχωρημένη καί κανείς ἄλλος δέν ἀγρυπνεῖ εἰς τό μεγάλον Παρισινόν ξενοδοχεῖον — διά νά ἐκθέση σχετικῶς τάς σκέψεις του, νά δώση ὁδηγίες, να σκιαγραφήση τάς γενικάς γραμμάς, νά φροντίση ἀκόμη καί διά τάς παραμικράς λεπτομερείας.

Δέν ἠμπορεῖ νά διαβάση κανείς σήμερον τάς σελίδας αὐτάς, χωρίς βαθυτάτην μελαγχολίαν. Ποίας δυνατότητας ἀκμῆς, πλούτου καί εὐτυχίας ἐχάσαμεν εἰς μίαν στιγμήν πάθους καί ὁμαδικῆς μωρίας! Ἡ Μεγάλη Ἑλλάς, πού ἔλαμπεν ἀπό αἴγλην, ἀπό τόν μυχόν τοῦ Ἀδρία ἕως τόν γαλανόν νότον τοῦ Εὐξείνου καί ὡς τά βάθη τῆς Ἀνατολῆς, δέν ἦτο ἕνα ρητορικόν σχῆμα. Ἦτο ζωνταινή πραγματικότης, ὑπό τήν ἔννοιαν ἰδιαίτατα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς.

Εὑρύταται καί καταπληκτικά πλούσιαι χῶραι μᾶς προσφέρονται. Πέραν ἀπό τήν ἀστραφτερήν θάλασσαν ἡ γῆ εἶναι παχεῖα καί γόνιμη. Τ' ἀμπέλια της, τά σῦκα της, τά στάρια της, οἱ ἐξαισιώτεροι καρποί τοῦ κόσμου, ἀπό τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ παραδεισιακοῦ κάμπου τῆς Προύσσης, ὡριμάζουν δι' ἡμᾶς κάτω ἀπό τόν λαμπρόν ἥλιον. Ποιαι πηγαί πλούτου!

Πῶς νά ἐνθυμηθῶμεν σήμερον τό φευγαλέον της ὅραμα χωρίς δάκρυα εἰς τούς ὀφθαλμούς;

Ἀλλά ἄς δώσωμεν τόν λόγον εἰς τόν Ἐλευθέριον Βενιζέλον:

Αἱ διεκδικήσεις μας κρίνονται εὐμενῶς

Παρίσιοι, 22)4 Φεβρουαρίου 1919
Φίλτατε Συνάδελφε,

Χθές καί σήμερον ἐπί τρεῖς ἥμισυ ἐν ὅλῳ ὥρας ἐξέθηκα ἐνώπιον τῆς Συνδιασκέψεως — ἤ ἀκριβέστερον τοῦ Συμβουλίου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων — τάς ἐδαφικάς διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος καί ὑπεστήριξα αὐτάς ὅπως ἠμπόρεσα καλύτερα.

Σπανίως ἐδοκίμασα μεγαλυτέραν συγκίνησιν προερχομένην ἀπό τήν εὔλογο ἀνησυχίαν μήπως δι' ἕνα ἤ δι' ἄλλον λόγον δέν κατώρθωνα νά παρουσιάσω ὑπό τό καλύτερον φῶς τά ζητήματά μας, καί μήπως ταῦτα, ἐξ ἀθελήτου βέβαια ὑπαιτιότητός μου, δέν ὑπεστηρίζοντο ὅπως ἔπρεπε, καθ' ἥν ἀκριβῶς στιγμήν ἀπό τήν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως μέλει νά ἐξαρτηθῆ — χωρίς καμμίαν ρητορικήν ὑπερβολήν — τό μέλλον τοῦ Ἔθνους.

Νομίζω ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἐκθέσεώς μου παρασχεθεῖσα ἐντύπωσις ὑπῆρξεν ἀγαθή. Καί ὁ Οὐΐλσον καί ὁ Κλεμανσώ καί ὁ Λόϋδ Τζώρτζ καί ὁ Ὀρλάνδο δέν παρέλειψαν, ὅταν τούς ἀπεχαιρέτων, νά μέ βεβαιώσουν ὅτι τούς ἔκαμε βαθεῖαν ἐντύπωσιν. Καί ἄλλοθεν ἀλλωστε ἐβεβαιώθημεν ὅτι καί μετά τήν συνεδρίασιν ἐξεφράσθησαν κατά τόν αὐτόν τρόπον. Ὁ δέ Ὀρλάνδο μετά τό πέρας σήμερον ἐζήτησε τόν λόγον διά νά εἴπη ὅτι ἐκφράζει καί πάλιν τήν συμπάθειάν του ὑπέρ τοῦ εὐγενοῦς ἔθνους τό ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει ὁ κ. Βενιζέλος καί ὅτι πιστεύει ὅτι τοῦτο θά τύχη τῶν ἱκανοποιήσεων εἰς ἃς ἔχει δικαίωμα, ἐπαναλαβών τήν βεβαίωσιν ὅτι αἱ μεταξύ τῆς Ἰταλίας καί ἡμῶν διαφωνίαι θά ρυθμισθοῦν διά φιλικῆς συνεννοήσεως. Ἡ νέα αὕτη ἐκδήλωσις τοῦ κ. Ὀρλάνδο εἶναι νομίζω ἀσφαλής ἔνδειξις ὅτι αἱ διεκδικήσεις μας κρίνονται εὐμενῶς ἀπό τήν Συνδιάσκεψιν, εἰς τρόπον ὥστε νά εὑρίσκη συμφέρον διά τήν Ἰταλίαν ὁ Ὀρλάνδο νά δηλώση ὅτι οὐδεμίαν ἀντίρρησιν ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας θά εὕρουν αἱ διεκδικήσεις μας, ὅσαι ὑπό τῶν ἄλλων Δυνάμεων θά ἐκρίνοντο δίκαιαι.

Αἱ εὐμενεῖς αὗται διαθέσεις δέν ἀποδεικνύουν βέβαια καί ὅτι τό σύνολαν τῶν διεκδικήσεών μας θά γίνη δεκτόν.

Ἀλλ' ἡ συντελεσθεῖσα ἀπό τεσσάρων μηνῶν πρόοδος εἶναι καταπληκτική. Ἡ Ἰταλία ἤτις τότε ἤλπιζεν ἀκόμη νά λάβη τήν Σμύρνην, ὄχι μόνον ἔπαυσε καί νά τήν ζητῆ κἄν, ἀλλ' ἀποδέχεται καί τήν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασίν μας, ζητεῖ δέ μόνον ὅπως παραιχωρηθῆ εἰς αὐτήν ἡ κοιλάς τοῦ Μαιάνδρου. Καί ἀπό τοῦτο ἀκόμη εἶναι σχεδόν βέβαιον ὅτι θά παραιτηθῆ, καίτοι δέν ἠμπορεῖ νά θεωρηθῆ βέβαιον ἄν θά ἐκταθῶμεν ἡμεῖς καθ' ὅλον τό μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας ἐάν τό κατώτερον τμῆμα αὐτῆς θά παραμείνη ὑπό τήν Τουρκίαν.

Ἀλλ' ὅτι καταντᾶ ἐκπληκτικώτερον εἶναι ὅτι ἡ ἀξίωσίς μας, ὅπως ἐπεκταθῶμεν εἰς τήν Θράκην μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, συζητεῖται καί σοβαρῶς καί εὐμενῶς. Δέν λέγω βέβαια ὅτι τό ζήτημα τοῦτο δύναται νά θεωρηθῆ κερδηθέν. Ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς Βουλγαρίας ἐκ τοῦ Αἰγαίου εἶναι πρᾶγμα πού θά προσκόψη εἰς ἰσχυράς ἀντιστάσεις. Ἀλλ' εἶναι μέγα τι ὅτι τό ζήτημα συζητεῖται σοβαρῶς καί ἐν πνεύματι συμπαθείας ὑπέρ ἡμῶν.

Ὅταν συλλογίζωμαι φίλε μου, ὅτι ὕστερον ἀπό ὅλα (πού προηγήθησαν) πλησιάζομεν νά πραγματοποιήσωμεν τό μέγιστον μέρος τῶν ὀνείρων μας καί ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι ἄνευ τούτων ἡ θέσις μας ἐν τῷ συνεδρίῳ θά ἦτο τοιαύτη ὥστε καί τήν Κωνσταντινούπολιν ἀσφαλῶς θά μᾶς ἔδιδον μέ διεθνοποίησιν τῶν Στενῶν καί ἡ ἐν τῇ Μικρασίᾳ ἐγκατάστασίς μας θά ἐλάμβανεν ὅλην τήν ἔκτασιν τήν ὁποίαν εἶχα χαράξει κατά τό 1915, εὑρίσκω ὅτι καμμία τιμωρία δέν εἶναι ἱκανή νά ἐξαγνίση τά διαπραχθέντα ὑπό τοῦ ἐκπτώτου καί τῶν περί αὐτόν.

Ὅταν λέγω ὅτι πλησιάζομεν νά πραγματοποιήσωμεν τό μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐθνικῶν μας ὀνείρων, δέν φαντάζομαι βέβαια ὅτι ἡ πραγματοποίησις εἶναι ἠσφαλισμένη. Λέγω μόνον — καί εἰς τοῦτο δέν πλανῶμαι — ὅτι εὑρισκόμεθα ἐγγύς τῆς πραγματοποιήσεως καί ὅτι ἄν δέν ἐπιτύχωμεν αὐτήν ἐλάχιστον πρᾶγμα θά μᾶς ἔχη χωρίσει ἀπό τήν ἐπιτυχίαν. Ὅ,τι μπορῶ νά θεωρήσω βέβαιον σχεδόν εἶναι ὅτι θά μᾶς δοθοῦν ἡ Σμύρνη καί αἱ Κυδωνίαι μέ ἀνάλογον ἐνδοχώραν (hunteriand), τήν ὁποίαν δέν ἠμπορῶ νά καθορίσω ἀκριβῶς. Ἐπίσης ἡ Κύπρος, τά Δωδεκάνησα, μέ θυσίαν μιᾶς ἤ δύο νήσων καί τό ἥμισυ τῆς Βορείου Ἠπείρου — πιθανώτερον ἡ Κορυτσᾶ μέχρι Λιασκοβικίου, τῶν ὑπολειφθέντων χωρίων τοῦ Πωγωνίου, τῆς ἄνω Κοιλάδος τοῦ Δρίνου καί Δροβιάνης.

Ὁ πολιτικός ρεαλισμός τοῦ Ἐθνάρχου

Αἱ εἰς Βόρειον Ἤπειρον καί Δωδεκάνησα μερικαί θυσίαι εἶναι τό ἀναγκαῖον τίμημα τῆς ἐξομαλύνσεως τῶν σχέσεών μας μέ τήν Ἰταλίαν καί τῆς καταπαύσεως τῆς ἀντιδράσεώς της μετά τήν ἐγκατάστασίν μας εἰς Μικρασίαν. Ἄλλωστε ἐνδεχόμεναι πρός αὐτήν παραχωρήσεις μας ἐν τῷ νομῷ Ἀργυροκάστρου θά μᾶς ἀσφαλίσουν ἐλπίζω τήν περιφέρειαν τῆς Κορυτσᾶς, ἡ ὁποία ἄνευ τοιαύτης συνεννοήσεως μέ τήν Ἰταλίαν, θά ἐκινδύνευε νά χαθῆ δι' ἡμᾶς. Ἐννοεῖς βέβαια πολύ καλά πόσον ὀδυνηραί μοῦ εἶναι αἱ θυσίαι αὐταί εἰς τό δυτικόν μέρος τῆς Βορείου Ἠπείρου. Ἀλλά πρωτίστη ἀρετή τοῦ πολιτικοῦ εἶναι νά γνωρίζη νά προέρχεται ἐν καιρῷ εἰς τάς ἀναγκαίας μερικάς θυσίας διά νά ἀσφαλίση μεγάλα ἀποτελέσματα. Ἡ ἐξουδετέρωσις τῆς Ἰταλικῆς ἐχθρότητος ὡς πρός τά λοιπά ἐδαφικά ζητήματά μας ἐξηγεῖ τάς ζητουμένας θυσίας».

Τό δεύτερον τμῆμα τῆς ὡς ἄνω ἐπιστολῆς τοῦ Ἐθνάρχου εἶναι περισσότερον ἀκόμη ἐνδιαφέρον:

Ἀφοῦ ἐξέθεσε ἐπί τρισήμισυ ὥρες ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τάς ἐθνικάς διεκδικήσεις ὁ Βενιζέλος, μολονότι κατάκοπος, γράφει εἰς τόν Ρέπουλην διά νά τόν ἐνημερώση καί διά νά τοῦ δώση ὁδηγίας ἐπί συγκεκριμένων θεμάτων. «Ἀπό τήν ζωηράν συγκίνησιν ὑφ' ἧς κατέχομαι — λέγει ὁ ἀλησμόνητος ἐθνάρχης — δέν ἔκλεισα σχεδόν μάτι τάς δύο τελευταίας ἡμέρας καί εἶναι ἀνάγκη νά συνέλθω ὀλίγον. Ἀλλά καί καθ' ἥν ὥρα ἀποφασίζω νά κλείσω τήν παροῦσαν διά νά πλαγιάσω συλλογί-

ζομαι, ὅτι δέν σοῦ ἔγραψα περί τοῦ μᾶλλον ἴσως ἐπείγοντος πράγματος!...».

Καί μέ τά μάτια κόκκινα ἀπό τήν ἀϋπνίαν κάθεται τήν προχωρημένην ἐκείνην Παρισινήν νύκτα καί συμπληρώνει τήν ἐπιστολήν του πρός τόν πιστόν καί φρόνιμον Ἀντιπρόεδρον. Ὅλα τά σκέπτεται καί δι' ὅλα μεριμνᾶ. Πῶς θά ἱδρυθοῦν νέαι σχολαί χωροφυλακῆς εἰς τά Χανιά καί τήν Πελοπόννησον, πῶς νά ἀποτελέσουν τό φυτώριον τῶν Χωροφυλάκων πού θά χρησιμοποιηθοῦν εἰς τάς ὑπό ἀπελευθέρωσιν ἑλληνικάς χώρας. Πῶς θά ὀργανωθῇ ταμειακή ὑπηρεσία, χρησιμοποιουμένης πρός τοῦτο τῆς πείρας τῆς Ἑλληνικῆς Τραπέζης. Πῶς θά πλουτισθοῦν αἱ διοικητικαί ὑπηρεσίαι μέ νέους ἀκολούθως. Καί πρό παντός πῶς θά ἀποκτήσῃ ἡ Σμύρνη τόν καλύτερον Ἕλληνα ἁρμοστήν.

Ἀλλά ἰδού τί ἔγραφε ἐν συνεχείᾳ ὁ Βενιζέλος:

«Ἔπειτα δέ ὀσημέραι πείθομαι ὅτι διά νά ἀποδώμεν πράγματι ἀνεξάρτητον κράτος — καθ' ὅ μέτρον ἕνα μικρόν κράτος ἠμπορεῖ νά εἶναι ἀνεξάρτητον — ἀνάγκη νά ἀποκαταστήσωμεν φιλικάς τάς πρός τήν Ἰταλίαν σχέσεις μας, ἐπί στερεοῦ ἐδάφους. Μόνον ὅταν καί μέ τάς τρεῖς Μεσογειακάς δυνάμεις εὑρισκόμεθα εἰς ἀπολύτως φιλικάς σχέσεις θά δυνάμεθα νά ἔχωμεν πολιτικήν πλέον ἀνεξάρτητον καί πρός τάς τρεῖς μεσογειακάς δυνάμεις. Ἀλλά, φίλτατε συνάδελφε, καί μέ τάς θυσίας αὐτάς καί μέ μόνην τήν πραγματοποίησιν ὅσων ἀπό τοῦδε ἠμποροῦμεν νά θεωρήσωμεν ὡς βέβαια ὁ ἀγών ἡμῶν δέν ἠμπορεῖ παρά νά θεωρηθῇ ὡς μέλλων νά λήξῃ μέ ἐπιτυχίαν, τήν ὁποίαν, μετά τά διαπραχθέντα σφάλματα, μόνον ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἠμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὅτι μᾶς ἀσφαλίζει.

Τό πρόβλημα διοικήσεως τῶν νέων ἐδαφῶν

Ὅ,τι ἀφορᾶ τάς πρός τήν Ἰταλίαν σχέσεις μας καί τήν ἐνδεχομένην πρός αὐτήν συνεννόησιν, παρακαλῶ νά καλέσῃς τούς Διευθυντάς τῶν Ἐφημερίδων διά νά κάμῃς ἔκκλησιν εἰς τόν πατριωτισμόν των καί νά τούς ζητήσῃς νά παύσουν πᾶσαν κατ' αὐτῆς ἀντίδρασιν. Θά τούς δηλώσῃς ὅτι δύνανται, ἄν ἤθελαν, νά δηλώσουν ξηρῶς ὅτι δέν ἐγκρίνουν τήν πολιτικήν μας, ἀλλ' ὅτι ἀναγκάζονται νά σιωπήσουν διότι ἐγένετο ἔκκλησις περί τούτου πρός αὐτούς ἐκ μέρους τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως καί ὅτι ἐπιφυλάσσονται νά ἀσκήσουν τόν ἔλεγχόν των ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς εἰρήνης. Ἐάν δέν θελήσουν νά συμμορφωθοῦν πρός τήν ἀξίωσίν μας ταύτην, θά δηλώσετε καί πρός αὐτούς καί δι' ἐπισήμου ἀνακοινώσεως ὅτι τίθεται καί πάλιν εἰς ἰσχύν ἡ προληπτική λογοκρισία καί θά ἐφαρμόσητε αὐτήν ἀκάμπτως. Εἶναι ἀδύνατον νά γίνῃ περαιτέρω ἀνεκτή ἡ διαγωγή τοῦ Τύπου μας. Εἰς καμμίαν τῶν συμμάχων χωρῶν, εἰς πολλάς τῶν ὁποίων διεξάγεται ὀξύς ὁ ἀγών τῶν τάξεων, καμμία σοσιαλιστική Ἐφημερίς, οὔτε ἡ πλέον ἀριστερίζουσα, δέν διενοήθη νά κάμῃ ἀντιπολίτευσιν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου εἰς τήν ἐξωτερικήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως. Εἶναι ἀδύνατον νά γίνῃ τοῦτο ἀνεκτόν παρ' ἡμῖν. Διακόπτω ἐνταῦθα τήν ἐπιστολήν μου διότι εἶναι πολύ ἀργά καί πηγαίνω νά κοιμηθῶ. Ἀπό τήν ζωηράν συγκίνησιν ὑφ' ἧς κατέχομαι δέν ἐκλεισα σχεδόν μάτι τάς δύο τελευταίας ἡμέρας καί εἶναι ἀνάγκη νά συνέλθω ὀλίγον. Ἀλλά καθ' ἥν ὥραν ἀποφασίζω νά κλείσω τήν παροῦσαν διά νά πλαγιάσω, συλλογίζομαι ὅτι δέν σοῦ ἔγραψα περί τοῦ μᾶλλον ἴσως ἐπείγοντος πράγματος. Πρέπει νά παρασκευασθῶμεν ἀπό τοῦδε, ἄνευ τινός ἀναβολῆς ὅπως ἀντιμετωπίσωμεν τό πρόβλημα τῆς διοικήσεως τῶν νέων ἐδαφῶν, ἐφ' ὧν θά ἐκτεθῇ ἡ κυριαρχία μας:

Χωροφυλακή: Παρακαλῶ νά λάβῃς ἄνευ τινός ἀναβολῆς ὅλα τά ἀναγκαῖα μέτρα ὅπως τό σχολεῖον τῆς Χωροφυλακῆς ἀποδώσῃ ἐντός τοῦ προσεχοῦς τριμήνου ἢ τετραμήνου ὅσον τό δυνατόν μεγαλύτερον ἀριθμόν χωροφυλάκων. Ὡς ἐννοεῖς, θά χρειασθοῦν χιλιάδες χωροφυλάκων. Πῶς δύναται νά ὑπερενταθῇ ἡ παραγωγή; Σκεφθῆτε ἄν πρέπει νά ἱδρυθοῦν προσωρινῶς δύο ἀκόμη σχολαί, μία εἰς Χανιά καί μία εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου μέ τήν ἀραίωσιν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων θά εἶναι δυνατόν νά ἀσφαλισθῇ στρατωνισμός πλήρης διά μεγάλον ἀριθμόν μαθητῶν. Παρακαλῶ αἱ σχετικαί ἀποφάσεις νά ληφθοῦν ἐντός τριῶν ἢ τεσσάρων τό πολύ ἡμερῶν καί νά μοῦ ἀνακοινωθοῦν τηλεγραφικῶς, πρός ἡσυχίαν μου, τά ληφθέντα μέτρα.

Οἰκονομικοί Ὑπάλληλοι: Πρέπει νά συνεννοηθῆτε μέ τόν κύριον Νεγρεπόντην μέ τί τρόπον ἠμποροῦν ἐπίσης ἐντός τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν νά εἰσαχθοῦν εἰς τήν ὑπηρεσίαν νέοι ἔχοντες τά ἀναγκαῖα ἐφόδια ὅπως καταλάβουν τάς κατωτέρας βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας καί ἀποκτήσουν πεῖραν τινά, ἡ ὁποία θά μᾶς ἐπιτρέψῃ νά τούς χρησιμοποιήσωμεν ὅπως τό ἤδη ἔμπειρον προσωπικόν ἐπαρκέσῃ, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ, εἰς τάς νέας πολλαπλάς ἀνάγκας. Εἰς τόν κλάδον τοῦτον δυνάμεθα νά ἐπιτύχωμεν σπουδαίαν οἰκονομίαν προσωπικοῦ ἐάν συνεννοηθῶμεν ἄνευ ἀναβολῆς μέ τήν Ἐθνικήν Τράπεζαν ὅπως ἀναλάβῃ τήν ταμειακήν ὑπηρεσίαν, ἀπολύτως μέν τῶν πληρωμῶν, ἐν μέρει δέ καί τῶν εἰσπράξεων. Καί ἄλλοτε ἐσύστησα εἰς τόν φίλον Νεγρεπόντην, τό σύστημα τοῦτο, ἀλλά δέν τοῦ ἄρεσε. Ἐν τούτοις ἐπανέρχομαι εἰς αὐτό, διότι τό ἐφήρμοσα ἐν Κρήτῃ καί γνωρίζω πόσον ἐπέτυχε. Παρακαλῶ λοιπόν νά τοῦ εἰπῆτε ὅτι ἤδη ἐπιμένω ὅπως ἐφαρμοσθῇ, ἀφοῦ μάλιστα θά μᾶς οἰκονομήσῃ ἀριθμόν τινα ἠσκημένου προσωπικοῦ τόσον πολυτίμου ἤδη. Ἄς ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τό ἐν Κρήτῃ ἐφαρμοσθέν ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτονομίας σύστημα, ὅταν ἐγώ ἤμην ἀκόμη μέλος τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως, καλέσατε ἕνα ἤ δύο ὑπαλλήλους τῆς Κρητικῆς Τραπέζης, ἐξ ἐκείνων οἱ

ὁποῖοι γνωρίζουν πῶς ἐλειτούργησεν. Νομίζω ἄλλωστε ὅτι καί ὁ Πρέκας ἦτο εἰς Κρήτην ὅταν ἐφηρμόσθη καί τότε θά σᾶς εἶναι πολύτιμος.

Διοικητική Ὑπηρεσία: Καί δι' αὐτήν θά ἐξετάσητε ἂν δέν ἐπιβάλλεται ἡ εἰσαγωγή πολλῶν ἀκολούθων ἀθρόως.

Σμύρνη: Ἀλλά τό μᾶλλον ἐπεῖγον τῶν ζητημάτων εἶναι ἴσως ὁ ἀπό τοῦδε καθορισμός τοῦ Κυβερνητικοῦ ἀντιπροσώπου, ἤ γενικοῦ Διοικητοῦ Σμύρνης. Τοιοῦτος πρέπει νά εἶναι ὁ Στεργιάδης. Γνωρίζω τάς δικαίας φιλοδοξίας πολλῶν φίλων καί ἰδίως τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς. (Σημ.: τοῦ Θ. Σοφούλη), ἥτις εἶναι ἡ πλέον ἀξία προσοχῆς. Ἀλλά εἰς τήν κρισιμωτάτην αὐτήν στιγμήν τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου δέν ἐπιτρέπονται δισταγμοί. Θά διορισθῇ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καί ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπέδειξε (ὁ Στεργιάδης) — διά τῆς διοικήσεώς του ἐν Ἠπείρω — ὅτι παρέχει πλήρη ἐχέγγυα ἐπιτυχίας. Ἐκεῖνος πού θ' ἀναλάβη τό βαρύτατον αὐτό ἔργο πρέπει νά γνωρίζῃ πῶς διοικοῦνται τουρκικοί πληθυσμοί. Νά γνωρίζῃ τήν διανοητικότητά των, τά ἤθη των καί αὐτό τό ἱερόν των δίκαιον. Ὁ Σοφούλης δράσας εἰς Σάμον, καθαρῶς ἑλληνικήν χώραν, δέν εἶχε καμμίαν εὐκαιρίαν νά προσοικειωθῇ πρός τά πράγματα αὐτά. Καινείς ἐπομένως δισταγμός δέν ἠμπορεῖ νά χωρήσῃ ὡς πρός τοῦτο. Καί ἐπειδή τά πράγματα δέον νά ἐξαχθοῦν μέ πλήρη ἐχεμύθειαν, ἵνα μή ἀρχίσουν νά ὁμιλοῦν καί εἰς τά καφενεῖα, παρακαλῶ ὅπως χωρίς νά ὁμιλήσης περί τούτου πρός τούς λοιπούς συναδέλφους, καλέσῃς τηλεγραφικῶς τόν κ. Στεργιάδην καί τοῦ δώσῃς νά ἀναγνώσῃ τήν παροῦσαν ἐπιστολήν, τοῦ ἐγχειρήσῃς δέ καί τήν συνημμένην πρός αὐτόν, ἣν ἀφήνω ἀνοικτήν διά νά λάβῃς γνῶσιν αὐτῆς καί μή ἀναγκάζομαι νά γράφω δίς τά αὐτά πράγματα, ἀφοῦ ἄλλωστε εἶναι ἤδη τόσον ἀργά. Ἐκ τῆς πρός τόν κ. Στεργιάδην ἐπιστολῆς θά ἴδῃς ὅτι ἡ παρασκευή νέου διοικητικοῦ προσωπικοῦ δέον νά λάβῃ ἔκτασιν ἀνάλογον καί πρός τήν χρησιμοποίησιν τοῦ τουρκοκρητικοῦ στοιχείου εἰς τήν Διοίκησιν τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος. Ὅσον ἀφορᾶ τόν ἀντικαταστάτην τοῦ κ. Στεργιάδου ἐν Ἠπείρῳ, νομίζω ὅτι δύναται νά χρησιμοποιηθῇ πάλιν ὁ κ. Πετυχάκης. Ἔχει βεβαίως τά ἐλαττώματά του ὡς καθένας μας, ἀλλά ἔχει καί μεγάλα προτερήματα. Ἂν δέν νομίσετε ὅτι δύνασθε νά τόν χρησιμοποιήσετε, τότε παρακαλῶ νά ζητήσετε τόν κ. Ἐμμ. Ζαχαράκην, Ἐφέτην, ὅπως τόν διορίσετε εἰς Ἤπειρον. Δέν γνωρίζω ἂν δύναται νά ἀποσπασθῇ ἀπό τήν θέσιν του, ὅπως χρησιμοποιηθῇ εἰς τήν διοικητικήν ὑπηρεσίαν, διατηρῶν τήν δικαστικήν θέσιν του, ὅπως ἐπανέλθῃ ἐνδεχομένως εἰς αὐτήν. Ἐάν τό πρᾶγμα δέν ἠμπορῇ νά γίνῃ, ζητήσατε ἐκ μέρους μου ἀπό τόν κ. Ζαχαράκην νά παραιτηθῇ τῆς ἰσοβίου θέσεώς του διά να προσφέρῃ τάς ὑπηρεσίας του εἰς τόν τόπον. Γνωρίζω ὅτι θά τό κάνῃ διότι εἶναι ἄνθρωπος ἀνωτέρας ἰδεολογίας.

Σέ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Υ. Γ.: Ἐκτός τῆς Χωροφυλακῆς ἀνάγκη νά ληφθῇ πρόνοια καί περί ὀργανώσεως πυρῆνος ἀστυνομίας διά τήν Σμύρνην. Τό καλύτερον προσωπικόν μας πρέπει νά σταλῇ ἐκεῖ.

Ε. Κ. Β.».

Αἱ δύο ἐμπιστευτικαί ἐπιστολαί τοῦ ἐθνάρχου πού δημοσιεύουμε σήμερα εἶναι πλημμυρισμένες, ὅπως βλέπουμε, ἀπό αἰσθήματα αἰσιοδοξίας. Ἀλλά λίγες ἡμέρες ἀργότερα ἡ αἰσιοδοξία αὐτή πού ἦταν ἄλλωστε καί τό θετικώτερο γνώρισμα τοῦ Βενιζέλου, διαλύεται διά μιᾶς. Καί ὁ Ἕλλην ἡγέτης κυριεύεται ἀπό βαρύτατη ὀθυμία, ἀπό ἀγωνία σχεδόν. Τί εἶχε συμβῇ; Μιά ἀπότομη στροφή τοῦ τροχοῦ τῆς διπλωματίας ἔφερε τίς ἑλληνικές ὑποθέσεις ἀπό τήν ἀνιοῦσα ὅπου εὑρίσκοντο σέ μιά ἐπικίνδυνη κατιοῦσα. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶχαν ἤδη ἐξορμήσει ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν μας διεκδικήσεων. Καί μέ μιά συνδυασμένη ἐπίθεση ἀπειλοῦσαν νά ἀνατρέψουν ὅσα εἶχε ἤδη ἐπιτύχει μέχρι τότε ὁ ἐθνάρχης.

Ἀλλά θά ἀκούσουμε στήν ἑπόμενη συνέχεια τόν ἴδιο τόν Βενιζέλο νά ἐξιστορῇ τά τῆς δραματικῆς αὐτῆς μεταβολῆς πού ὠδήγησε αὐτόν μέν εἰς τά πρόθυρα τῆς ἀπελπισίας, τά ἑλληνικά δέ ζητήματα στό χείλος τοῦ γκρεμοῦ.

3

Ταχυδρόμος, 27-6-69

«Οἱ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ μου μέ κατηγοροῦν, ὅτι εἶμαι αἰσιόδοξος»! ἐδήλωσε κάποτε μέσα στήν Βουλή, ὁ Βενιζέλος, γιά νά προσθέση ἀμέσως καί μέ ἔμφαση: «Τήν κατηγορία αὐτή τήν ἀποδέχομαι. Πράγματι, εἶμαι ἐκ φύσεως αἰσιόδοξος! Καί δέν θά πάψω νά εἶμαι ἐν ὅσω θά ἀγωνίζωμαι γιά τά ἐθνικά μας δίκαια. Τά ὁποῖα ἄν δέν ἱκανοποιήθηκαν καί ἐάν ἐχαντακώθηκαν ἕως τώρα, ὀφείλεται ἐκτός τῶν ἄλλων καί εἰς τήν ἀπαισιοδοξίαν μέ τήν ὁποίαν τά ἀντιμετωπίζαμεν ἐπί πολλάς δεκαετίας. Δέν ἐπιστεύαμεν ὅτι ἠμποροῦσαν νά ἱκανοποιηθοῦν καί αὐτή ἡ ἔλλειψις πίστεως ὑπέσκαπτε τήν θέλησίν μας, παρέλυε τήν ὁρμή μας, ἐμάραινε τό ἀγωνιστικό μας πάθος. Καί ἔτσι ἐφθάσαμεν περίπου νά ἀναμένωμεν ἀπό τό ἔλεος τῶν ξένων τῆν ἱκανοποίησιν ἐθνικῶν μας δικαίων, διά τά ὁποῖα ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἐλάχιστα ἐπράττομεν καί μέ ἐλαχίστην αὐτοπεποίθησιν ἐνεργούσαμεν.»

Αὐτά περίπου εἶχε πῆ τότε ὁ Βενιζέλος ἐπεξηγῶν τήν ἰδικήν του θεληματικήν καί προγραμματισμένην, θά ἐλέγαμε, αἰσιοδοξίαν τήν ὁποίαν ἐπέδειξε ἐξ ἀρχῆς εἰς ὅλους τούς ἐθνι-

κούς ἀγῶνες πού εἶχε ἐπωμισθῆ καί διεξήγαγε ἀδιάκοπα καί ἀκαταπόνητα. Αὐτή τήν αἰσιοδοξία καί σέ βαθμό μάλιστα ὑπέρτερο, εἶχε ἐπιδείξει καί κατά τήν διάρκεια τῆς παραμονῆς του στό Παρίσι, στήν Διάσκεψη τῆς Εἰρήνης. Ἀλλά νά πού ξαφνικά χάνει τήν ἡρωϊκή αὐτή αἰσιοδοξία του, κι' ἀρχίζει νά ἀγωνιᾶ, νά ἀμφιβάλλη, σχεδόν νά ἀπελπίζεται. Καί τότε γράφει πρός τόν Ρέπουλην, σέ μιά ὥρα σπανιώτατης γι' αὐτόν, ἀθυμίας: «Ἀπό προχθές εὑρίσκομαι εἰς μεγάλην μελαγχολίαν»!

Ὁ Βενιζέλος μάχεται

Ἰδού τί εἶχε συμβῆ:

Ἐθεωροῦσε τήν Μικράν Ἀσίαν ἐξησφαλισμένην ὁριστικῶς. Ἐπί πέντε μῆνες τώρα ἐπάλαιε νυχθημερόν, μή γνωρίζων ἀνάπαυσιν οὔτε διάλειμμα. Συνέταξε σειράν ὑπομνημάτων, εἰργάσθη μέ δεκάδα ἐμπειρογνωμόνων, ὡμίλησεν εἰς τήν Διάσκεψιν, ἐπολλαπλασίασε τά διαβήματα πρός τήν τριανδρίαν τῶν μεγάλων, ἤσκησε τήν ἐπιρροήν του πρός ὅλας τάς διευθύνσεις, ἐδέχθη ἑκατοντάδας δημοσιογράφων, ἀπ' ὅλα τά σημεῖα τῆς ὑδρογείου, εἶδε πλήθη ἄλλων ἀνθρώπων δυναμένων νά ἀσκήσουν μίαν οἱανδήποτε ὠφέλιμην ἐπίδρασιν, δέν ἀφῆκε τίποτε ἀχρησιμοποίητον, ἔδραξε καί τήν παραμικρήν εὐκαιρίαν. Καί ἐθεώρει πλέον τήν ἐπιτυχίαν βεβαίαν. Ἀλλά νά ὅτι αἰφνιδίως ἔρχεται ἡ ἀπογοήτευσις. Εἰς τούς Ἰταλούς πού ἀντιδροῦσαν ἕως τώρα εἰς τάς Μικρασιατικάς μας βλέψεις προσετέθησαν ἀπροσδοκήτως καί οἱ Ἀμερικανοί. Ὄχι ἀπόλυτα, ὄχι ἀπότομα. Ἀλλά μέ περίεργα, ἐπιχειρήματα. Ἠμπορεῖ, ἄρχισαν νά λέγουν, νά θέλουν οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρασίας τήν ἐλευθερίαν των. Δέν ὑπάρχει ὅμως καμμία ἀπόδειξις ὅτι θέλουν καί τήν ἕνωσίν των μέ τήν Ἑλλάδα!

Οἱ φιλόδοξοι ἱεραπόστολοι

Ὁ Βενιζέλος, παρά ταῦτα, δέν ἐγκαταλείπει τήν μάχην. Ἐντείνει ἀντιθέτως τήν δραστηριότητά του πλησίον τῶν Ἄγγλων καί Γάλλων καί περιμένει τήν ἐπιστροφήν τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου Οὐίλσον μέ τήν ἐλπίδα νά ἀνατρέψη δι' αὐτοῦ τίς ἀντιδράσεις τῶν δευτερευόντων μελῶν τῆς ἀμερικανικῆς ἀντιπροσωπείας. Ποῦ ὀφείλεται ὅμως ἡ ἐπιφυλακτικότης τῶν Ἀμερικανῶν ;

Ἡ προσχηματική δικαιολογία ἦταν ὅτι δέν ἔπρεπε νά διαιρεθῆ ἡ Μικρασία εἰς τμήματα. Ἀλλά εἰς τό βάθος φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε κάτι ἄλλο: Οἱ ἱεραπόστολοι! Οἱ Ἀμερικανοί ἱεραπόστολοι τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι φιλοδοξοῦντες νά προσηλυτίσουν τάς «ἀνατολικάς μάζας» καί φοβούμενοι τήν ὑποτιθεμένην ἑλληνικήν μισαλλοδοξίαν ἀντιδροῦσαν ἐνεργῶς κατά τῆς ἑλληνικῆς ἐπεκτάσεως. Ἕνα ἀτυχές ἐπεισόδιον εἰς τήν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἐκ παρεξηγήσεως συνελήφθη δι' ὀλίγας μόνον ὥρας κάποιος ἐξ αὐτῶν ὡς κατάσκοπος, εἶχεν ἐξάψει τελευταίως τόν ζῆλον των. Καί πάνω εἰς τό ἀπίθανον αὐτό ἐμπόδιον προσκόπτουν ξαφνικά αἱ προσπάθειαι τοῦ Ἕλληνος ἡγέτου.

Γράφει πρός τόν Ρέπουλην:

Παρίσιοι 18)3 Μαρτίου 1919

Φίλτατε Συνάδελφε,

Ἀπό προχθές εὑρίσκομαι εἰς μεγάλην μελαγχολίαν. Ἐνῶ ἡ ἐγκατάστασίς μας εἰς Μικράν Ἀσίαν ἐφαίνετο ἡ πλέον ἠσφαλισμένη τῶν ἐθνικῶν μας διεκδικήσεων, ἡ ἐν τῇ ἐπιτροπῇ συζήτησις τοῦ ζητήματος τούτου ἀπέδειξεν ὅτι πλήν τῶν Ἰταλῶν — ἡ μετά τῶν ὁποίων ἀπόπειρα συνεννοήσεως πρέπει νά θεωρηθῆ ὁριστικῶς ματαιωθεῖσα — καί οἱ Ἀμερικανοί δέν εὐνοοῦσι τάς Μικρασιατικάς βλέψεις μας, χωρίς βέβαια νά φθάσουν καί νά τάς ἀποκρούουν ὁριστικῶς. Οὕτως εἰς τήν συνεδρίασιν τοῦ Σαββάτου τῆς Ἐπιτροπῆς, Ἀγγλία καί Γαλλία ὑπεστήριξαν τάς βλέψεις μας — εἰ καί οὐχί καθ' ὅλην των τήν ἔκτασιν — ἐρρωμένως, οἱ Ἰταλοί ἀντετάχθησαν, εἰ καί οὐχί μετά μεγάλης ζωηρότητος, θέλοντες μᾶλλον νά ἐξαρτήσουν τήν λύσιν τοῦ ζητήματος ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς διασκέψεως περί τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Οἱ δέ Ἀμερικανοί ἀνέπτυξαν ὅλους τούς νόμους οἵτινες συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς διατηρήσεως ἀδιαιρέτου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὅ,τι δέ ἐκπληκτικώτερον, προέβαλον καί ὅτι, ἄν οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας θέλουν τήν ἐλευθερίαν

των, οὐδεμία ὑπάρχει ἀπόδειξις ὅτι θέλουν καί τήν ἕνωσίν των μέ τήν Ἑλλάδα. Ὡς ἐκ τῆς διαφωνίας ταύτης οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι ἠρώτησαν τούς Ἀμερικανούς ἐάν θά ἀπεδέχοντο ὡς λύσιν νά δοθῆ ὑπό τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν mandat εἰς τήν Ἑλλάδα, μή ἀποκλείοντες τήν λύσιν ταύτην, ἀλλά κατόπιν συζητήσεως τινός ἡ συνεδρίασις ἀνεβλήθη διά τήν αὔριον Τρίτην. Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης θά ἴδετε πόσο δικαιολογημένη εἶναι ἡ ψυχική μου ἀθυμία. Ἀλλά δέν ἀπελπίζομαι βέβαια. Ἐστράφην πρός τούς Ἀμερικανούς. Τό ἀτύχημα εἶναι ὅτι ἀπουσιάζει ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων. Ἐάν ἦτο ἐδῶ, ἔχω τήν γνώμην ὅτι θά ἐπίστευε τάς βεβαιώσεις μου ἐν σχέσει πρός τήν Μ. Ἀσίαν καί ὅτι θά μᾶς ἐδικαίου. Ἤδη ἀσχολοῦμαι νά ἴδω τούς λοιπούς, ἐξ ὧν ὅμως κανείς δέν δύναται νά λάβη ὁριστικάς ἀποφάσεις καί ἐπομένως ἐλπίζω νά μοί δοθῆ πάντως καιρός νά ἐπιδράσω προσωπικῶς ἐπί τοῦ Προέδρου. Ὅ,τι ἀφορᾶ εἰς τήν ἔκτασιν τῶν διεκδικήσεών μας, Ἄγγλοι καί Γάλλοι συμφωνοῦν ὅτι τά πρός Βορρᾶν ὅριά μας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πρέπει νά ἀρχίσουν μεταξύ Κυδωνιῶν καί Ἀδραμυτίου, διά νά ἀφεθῆ ὅλη ἡ παραλία τῆς Προποντίδος εἰς τό κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καί ὡς πρός τά νότια δέ σύνορα δέν δέχονται τήν χάραξίν μας, ἀμφιβάλλουν δέ καί οἱ ἴδιοι ἀκόμη ἄν θά μᾶς δώσουν τήν κοιλάδα τοῦ Μαιάνδρου. Ἀλλά καί μόνον τά δύο σαντζάκια Σμύρνης καί Μαγνησίας ἄν μᾶς δοθοῦν μέ τόν Καζάν τῶν Κυδωνιῶν, θά πρόκειται περί ἑνός πλουσίου τμήματος ἔχοντος πληθυσμόν ἑνός ἑκατομμυρίου καί παρέχοντος ἡμῖν ἀσφαλές ἔρεισμα διά τήν περαιτέρω μικρασιατικήν πολιτικήν μας. Δέν ἀποκλείεται, ἄλλωστε, νά ἐπιτύχωμεν ὅπως ὁ Ἀδραμυτικός κόλπος ὁλόκληρος περιέλθη εἰς ἡμᾶς.

Ὅ,τι ἀφορᾶ εἰς τά Δωδεκάνησα, οἱ Ἰταλοί ἐπεκαλέσθησαν τήν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 26 Ἀπριλίου 1915 καί ἐζήτησαν νά μάθουν τήν περί αὐτῆς γνώμην τῶν Ἄγγλων καί Γάλλων συναδέλφων των. Οὗτοι ἀνεγνώρισαν ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη δεσμεύει τάς κυβερνήσεις των, ἐξέφρασαν μόνον τήν εὐχήν ὅπως ἡ ἰταλική κυβέρνησις, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς μορφῆς ἣν μετά τήν ὑπογραφήν τῆς συνθήκης ἔλαβεν ὁ πόλεμος, προβῆ ἐξ οἰκείας πρωτοβουλίας εἰς παραχώρησιν τῶν νήσων. Οἱ Ἀμερικανοί ἀντιπρόσωποι ἐξεδήλωσαν ὅτι οὐδέν κῦρος ἀναγνωρίζουν εἰς τήν συνθήκην ταύτην, καί ὅτι δέν δύνανται νά ἐννοήσουν πῶς πρόκειμένου περί νήσων ἀναμφισβητήτως ἑλληνικῶν, ἡ Ἰταλία δύναται νά κρατήση αὐτάς χωρίς νά ἀθετήση τάς ἀρχάς, αἵτινες ἔγιναν δεκταί ὡς μέλλουσαι ν' ἀποτελέσουν τάς βάσεις τῆς εἰρήνης.

Σημειωτέον ὅτι οἱ Ἰταλοί ἀποκρούοντες τήν ἀγγλογαλλικήν πρότασιν περί Σμύρνης προέβαλον καί τήν περί ταύτης συμφωνίαν περί Συνδιασκέψεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μοριέννης, ἀλλ' ὁ Ἄγγλος ἀντιπρόσωπος παρετήρησεν ἀμέσως καί ἐντόνως ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη δέν ἠδύνατο νά θεωρηθῆ πλέον ὡς ἰσχυρά, καί ὅτι ἄλλωστε ἡ ἰταλική κυβέρνησις γνωρίζει τήν περί τούτου ἀντίληψιν τῆς ἀγγλικῆς κατόπιν τῆς σχετικῆς νότας, τήν ὁποίαν ἡ τελευταία ἀπηύθυνε πρός τήν πρώτην πρό τριῶν περίπου μηνῶν.

Τά τῆς Θράκης ἐξέθηκα διά τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς μου, τήν ὁποίαν βεβαίως ἔχετε λάβει ἤδη. Ἡ παρεχομένη ἡμῖν ἐκεῖ ἱκανοποίησις εἶναι πλήρης. Ἀλλά ξεύρω καί ἐγώ τί μπορεῖ νά συμβῆ μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς; Οἱ τίτλοι μας, οἱ ἐκ τοῦ πολέμου, εἶναι τόσον ἰσχνοί, ὥστε ἐπί ἑκάστης ἐθνικῆς διεκδικήσεώς μας, ἡ θέσις μας νά μήν εἶναι ἀσφαλής μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς.

Ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων, ἅτινα ἔστειλα τάς τελευταίας ταύτας ἡμέρας πρός ὑμᾶς καί τόν στρατηγόν Παρασκευόπουλον, θά ἴδετε τάς σκέψεις μου ὡς πρός τήν ἀνάγκην νά μήν προχωρήση περαιτέρω ἡ ἀποστράτευσις τῶν Μεραρχιῶν Κρήτης καί Ἀρχιπελάγους, διά νά ἔχωμεν τήν ἀναγκαίαν δύναμιν ὅπως ἀντιμετωπίσωμεν τάς δυσκολίας, τάς ὁποίας ἠμποροῦμεν νά ἀντιμετωπίσωμεν κατά τήν κατάληψιν τῶν ἐπιδικασθησομένων ἡμῖν ἐδαφῶν.

Σέ κατασπάζομαι
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

«Θά κερδίσω τόν Οὐΐλσον»

Τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα ὁ Βενιζέλος μέ νέαν ἐπιστολήν του πρός τόν Ρέπουλην τοῦ ἀφηγεῖται τίς νεώτερες ἐξελίξεις.

Παρίσιοι 21)6 Μαρτίου 1919

Φίλτατε,

....

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων ἐτελείωσε τάς ἐργασίας της, καί δυστυχῶς διά τήν Μ. Ἀσίαν μόνον ἡ Ἀγγλία καί ἡ Γαλλία μᾶς ὑπεστήριξαν. Βεβαίως τό πρᾶγμα εἶναι σοβαρόν, ἀλλά ὅπως σοῦ ἔγραψα καί προηγουμένως, ἐλπίζω ὅτι θά κερδίσω τήν γνώμην τοῦ Οὐίλσωνος. Ἀρκεῖ μόνον, ἐν τῷ μεταξύ, νά μή μᾶς ἐγκαταλείψη ὁ Κλεμανσώ, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς μοί εἶχεν πῆ ὅτι δέν ἀναλαμβάνει νά μᾶς ὑποστηρίξη εἰς τήν Μ. Ἀσίαν ἕνεκα τῆς Ἰταλίας. Εἶναι ἀληθές ὅμως ὅτι ἡ ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ὑποστήριξις ἐκ μέρους τῶν Γάλλων ὑπῆρξε θερμοτάτη, καί τοῦτο παρέχει τήν σοβαράν ἐλπίδα ὅτι δέν πρόκειται τήν τελευταίαν στιγμήν νά ἐγκαταλειφθῶμεν ὑπό τῆς Γαλλίας. Ἄλλωστε, ἡ λύσις, ἥν προβλέπω διά τάς δυσκολίας τάς ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους, εἶναι ἀγγλικόν mandat εἰς Μεσοποταμίαν, Παλαιστίνην καί μέρος τῆς Συρίας, γαλλικόν mandat εἰς λοιπήν Συρίαν καί Κων)πολιν, ἀμερικανικόν εἰς Ἀρμενίαν καί ἰταλικόν εἰς ἐσωτερικόν Μικρασίας, τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς τμήματος περιερχομένου εἰς Ἑλλάδα ἐν μέρει μέν κατά πλήρη κυριαρχίαν, ἐν μέρει κατ' ἐντολήν τοιαύτην (mandat). Τοιαύτη λύσις δίδουσα εἰς τήν Ἰταλίαν ἕνα σπουδαῖο κομμάτι τῆς Ἀνατολῆς, θά τήν κάμη ν' ἀποσύρη τάς ἀντιρρήσεις της κατά τῆς ἐγκαταστάσεώς μας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρασίᾳ καί θά τήν καταστήση τοὐναντίον συνήγορον τῆς διαλύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τήν Κυριακήν φεύγω διά τό Λονδῖνον, ὅπου τήν ἐπομένην πρόκειται νά γίνη συνεδρίασις τῆς Ἀγγλικῆς ὀργανώσεως ὑπέρ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἧς προεδρεύει ὁ λόρδος Γκρέϋ, καί εἰς ἣν ἐκλήθην διά νά λάβω τόν λόγον. Πηγαίνω μὲ πολύ στενοχωρίαν, διότι αὐτήν τήν στιγμήν δέν ἤθελα ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπό τό Παρίσι. Ἀλλ' ἡ μετάβασίς μου εἶναι σχεδόν ἐπιβεβλημένη, διότι μοῦ συνεστήθη θερμῶς ἀπό τήν Ἀγγλικήν ἀντιπροσωπείαν. Ἐπειδή δέ ἐκλήθην καί ἀπό τόν λόρδον Δήμαρχον τοῦ Λονδίνου διά νά παρακαθήσω εἰς γεῦμα ἢ πρόγευμα, θά ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐξοφλήσω καί τήν ὑποχρέωσιν ταύτην, καί ἀναμένω ἀπό τό ταξίδιον περισσοτέραν ὠφέλειαν διά τίς ὑποθέσεις μας παρ' ὅσην ζημίαν δύναται νά φέρη ἡ ἀπουσία μου ἐκ Παρισίων.

Ἀσπασμούς ἀδελφικούς

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Υ.Γ. Ἀπό τηλεγράφημα τοῦ Διομήδη καταλαβαίνω ὅτι ὁ Droppers (πρέσβυς τότε τῆς Ἀμερικῆς ἐν Ἀθήναις) εἶναι θυμωμένος μαζί μας. Τό βέβαιον εἶναι ὅτι ἔχει τάσεις ἐπεμβάσεως εἰς ζητήματα ἐντελῶς ἐσωτερικά. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἕνας καλός φίλος τῶν δυσκόλων ἡμερῶν. Καί διά τοῦτο νομίζω ἀναγκαῖον νά γίνη συστηματική ἐργασία ὅπως δυσωπηθῇ ὁ Droppers. Δέν ἠμπορεῖ ν' ἀναλάβη αὐτήν τήν ἐργασίαν ὁ Κυριακίδης;»

Δεινός διεξάγεται ἀγών

Παρά τήν ἀντίδρασιν τῶν Ἀμερικανῶν καί τῶν Ἰταλῶν ἐναντίον τῆς ἐγκαταστάσεώς μας εἰς τήν Σμύρνην, ὁ Βενιζέλος συνεχίζει τόν τιτάνιον ἀγῶνα του εἰς τά παρασκήνια τῆς Διασκέψεως διά νά ὑπερνικήση τάς δυσχερείας. Τήν πρώτην ἀθυμίαν διαδέχεται καί πάλιν ἡ αἰσιοδοξία. Ὅλα θά πᾶνε καλά καί ἡ Σμύρνη θά γίνη ἑλληνική. Ἐπί τῇ προόψει αὐτῇ καί σάν ἀληθινός ἀρχηγός πού δέν ἀρκεῖται νά ἐκδίδη διαταγάς, ἀλλά ἐννοεῖ νά παρακολουθῇ καί τήν ἐκτέλεσίν των μέχρι τῆς τελευταίας λεπτομερείας, γράφει μέ κάποιον ἐνκευρισμόν εἰς τόν Ρέπουλην: «Διατί δέν μοῦ ἀπαντήσατε οὔτε ἐσεῖς, οὔτε ὁ Στεργιάδης εἰς τό πρό ἑνάμισυ μηνός γράμμα μου; Ἐλήφθησαν ὅλα τά μέτρα ὥστε νά «μή εὑρεθῶμεν ἀπαράσκευοι», ὅταν κληθῶμεν νά καταλάβω-

μεν τά «ἐπιδικασθησόμενα μέρη»; Γράφει λοιπόν εἰς τόν Ρέπουλην:

Παρίσιοι 13)26 Μαρτίου 1919

Φίλτατε,

Μίαν μόνον ἐπιστολήν σας ἔχω λάβει ἀφ' ἧς ἐπέστρεψα ἐδῶ τόν Δεκέμβριον. Κυρίως δέ μέ στενοχωρεῖ ὅτι δέν ἔλαβα ἀπάντησιν εἰς τήν πρό ἑνός καί ἡμίσεος μηνός σταλεῖσαν πρός ὑμᾶς ἐπιστολήν μου μετ' ἐγκλείστου ἑτέρας πρός τόν κ. Στεργιάδην. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐκείνη ἐπί τῇ προόψει εὐτυχοῦς ἐπιλύσεως τῶν ζητημάτων μας καί ἰδία τῆς ἐγκαταστάσεώς μας εἰς Σμύρνην, παρεκάλουν νά ληφθοῦν ἀπό τοῦδε τ' ἀναγκαῖα μέτρα, ὅπως μή εὑρεθῶμεν ἀπαράσκευοι κατά τήν ὥραν, καθ' ἥν ἐνδεχομένως θά κληθῶμεν νά καταλάβωμεν τά ἐπιδικασθησόμενα μέρη.

Ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος, ὅπερ ἐπί τούτου παρεκάλεσα, ἐβεβαιώθην ὅτι ἡ ἐπιστολή μου ἐκείνη ἐλήφθη. Δέν δύναμαι λοιπόν παρά νά εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅλα τά ἐπιδεικνυόμενα ἐν αὐτῇ μέτρα ἐλήφθησαν ἤδη ἄνευ τινός ἀναβολῆς. Οὐχ ἧττον, καλόν θά ἦτο νά εἶμαι ἐνήμερος διά νά μήν εὑρίσκωμαι εἰς ἀνησυχίαν.

Εἰς τάς τελευταίας ἐπιστολάς μου σᾶς ἐξέθεσα τά προσκόμματα καθ' ὧν προσεκρούσαμεν ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικῆς ὅσον ἀφορᾶ τήν Σμύρνην, δέν ἐνθυμοῦμαι δέ ἄν σᾶς ἔγραψα, ὅτι, ἄν καί ὡς πρός τήν Θράκην οἱ Ἀμερικανοί ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ συνεφώνησαν μέ τούς Ἄγγλους καί Γάλλους, μετά τήν ὑπογραφήν τῆς ἐκθέσεως διετύπωσαν καί ὡς πρός αὐτήν ἐπιφυλάξεις λόγω τοῦ ὅτι δέν ἦτο γνωστόν ἀκόμη τί θά γίνῃ ἡ Κωνσταντινούπολις, καί δέν ἠδύνατο νά λυθῇ τό ζήτημα τῆς Θράκης, ἀσχέτως τοῦ ζητήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔκτοτε δ ε ι ν ό ς δ ι ε ξ ή χ θ η ἀ γ ώ ν διά τά δύο ταῦτα κεφαλαιώδη ζητήματά μας. Δέν δύναμαι βέβαια νά εἴπω ὅτι ἐξήλθομεν ἀπό τοῦδε νικηταί. Ἀλλά εἶμαι μᾶλλον εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματος τῆς πάλης. Καί χωρίς νά ἀποκλείσω δυσαρέστους ἀκόμη ἐκπλήξεις διατελῶ πάντοτε αἰσιοδοξῶν.

Μετά ἀδελφικῶν ἀσπασμῶν

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

4

Ταχυδρόμος 4-7-69

ΙΔΕΙΝΟΣ δ:εξήχθη ἔκτοτε ἀγών!»—διά τά θέματα τῆς Σμύρνης καί τῆς Θράκης. Μέ τήν φράσιν αὐτήν ἐτελείωνε ὁ Βενιζέλος τήν ἐπιστολήν πού ἀπηύθυνε πρός τόν Ρέπουλην τήν 13)26 Μαρτίου 1919—αὐτήν ἀκριβῶς πού ἐδημοσιεύθη εἰς τό προηγούμενον τεῦχος τοῦ «Ταχυδρόμου». Καί προσέθετε ἀκόμη ὁ ἐθνάρχης: «Δέν δύναμαι βέβαια νά εἴπω ὅτι ἐξήλθομεν ἀπό τοῦδε νικηταί. Ἀλλά εἶμαι μᾶλλον εὐχαριστημένος ἐκ τοῦ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματος τῆς πάλης. Καί, χωρίς νά ἀποκλείσω δυσαρέστους ἀκόμη ἐκπλήξεις, διατελῶ πάντοτε αἰσιοδοξῶν».

Τήν αἰσιοδοξίαν του αὐτήν ἐστήριζε ὁ Βενιζέλος εἰς τήν ἐνδόμυχη πεποίθησή του ὅτι θά κατώρθωνε «νά κερδίσῃ τήν γνώμην τοῦ Οὐίλσωνος» — ὅπως ἔγραφε σέ προηγούμενη ἐπ:στολή. Καί ὄντως «ἐκέρδισε» καί τόν Ἀμερικανόν Πρόεδρον. Ὅταν ὁ ἡγέτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐπέστρεψε ἀπό τήν Οὐάσιγκτον εἰς τό Παρίσι, ὁ Ἕλλην πολιτικός κατώρθωσε μέ ἐπίμονη καί μεθοδική προσπάθε:α νά τόν πάρῃ μέ τό μέρος του. Καί κυρίως νά τόν πείσῃ ἐπί τῆς νομιμότητος—γιά νά μήν ποῦμε ἁγιότητος—τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων ἐπί τῆς Σμύρνης. Ἔτσι ὁ Βενιζέλος ἐπέτυχε τελικῶς νά ἀποσπάσῃ τήν συγκατάθεσιν καί τῶν τριῶν Μεγάλων γιά μιά ἀπόβαση καί στρατιωτική μας ἐγκατάσταση στήν πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας. Τό χρονικόν τῶν ἐπί μέρους αὐτῶν ἀγώνων τοῦ Ἕλληνος κυβερνήτου γνωρίζουν ἤδη οἱ ἀναγνῶσται τοῦ «Ταχυδρόμου» ἀπό τό ἱστόρημα τοῦ κ. Γεωργίου Ρούσσου, τό ὁποῖον δημοσιεύεται σέ παράπλευρες στῆλες. Ἐκεῖ ἐκτίθεται διά μακρῶν πῶς μᾶς ἐδόθη ἡ ἐντολή νά πᾶμε στήν Σμύρνη, πῶς ἐπήγαμε καί πῶς τά ἀποβατικά, ἀπελευθερωτικά στρατεύματά μας, ἔπεσαν εἰς τήν ὑπουλη ἐνέδραν πού εἶχαν στήσει οἱ σκοτεινοί ἀντίπαλοι τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἐπιστολή τοῦ Βενιζέλου, πού θά δημοσιεύσουμε σήμερα ἀμέσως παρακάτω, ἐγράφη δύο ἑβδομάδες μετά τήν κατάληψη τῆς Σμύρνης καί ἀποτελεῖ τό ἤρεμον συμπέρασμα σειρᾶς θυελλωδῶν τηλεγραφημάτων, μέ τά ὁποῖα ὁ Βενιζέλος εἶχε ἐν τῷ

μεταξύ ἐκφράσει ἀπό τό Παρίσι τήν δυσφορίαν του διά τά διαδραματισθέντα κατά τήν ἀπόβασιν τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων. Διαφωτίζει συγχρόνως τάς συνθήκας ὑπό τάς ὁποίας ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολή τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, καί ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πλέον ἀποφασιστική φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ «χονδροειδής ἀδεξιότης» τῶν Ἰταλῶν ἀντιπροσώπων, ζωηρότητα χαρακτηριζομένη ἀπό τόν Βενιζέλον. Τό ἀκούσιον αἴσθημα οἴκτου πού δοκιμάζει διά τήν μεγάλην Λατινικήν Δύναμιν ὁ Ἕλλην πρωθυπουργός, εἰκονίζει ἐμφαντικῶς τό ἑλληνικόν μεσουράνημα τῆς περιόδου ἐκείνης! Ἀλλά ἰδού τό κείμενον :

«Θά ἐξέλθωμεν νικηταί!»

Παρίσιοι, 16) 29 Μαΐου 1919

«Φίλτατε,

Τά θερμά μου συγχαρητήρια διά τήν ἐν Σμύρνη δρᾶσιν σου. Βλέπεις πόσο ἦτο ἀναγκαῖον νά μήν ἐμπιστευθῶμεν τόσον μεγάλην ἐθνικήν ἀποστολήν εἰς μόνους τούς στρατιωτικούς. Δι' αὐτό ἐζήτησα νά ὑπάγῃ ἐξ ἀρχῆς ὁ Στεργιάδης καί δέν ἠξεύρω ποία ἀτυχία ἐπέφερε τήν ἀναβολήν τῆς μεταβάσεώς του, ἥτις συνδυασθεῖσα μέ τά λυπηρά γεγονότα τῶν δύο πρώτων ἡμερῶν μέ τήν μή ἀντίληψιν τῶν ὁδηγιῶν μου ἦν ἐνεδείκνυε τό τηλεγράφημα τοῦ Καικουλίδη, ὅστις κατά τά λοιπά ἐνήργησεν, ὡς φαίνεται, καλύτερα παρ' ὅσον ἠδύνατό τις νά φοβηθῇ ἀπό τό τηλεγράφημά του καί τήν ἐπί 4 ἤ 5 ἡμέρας ἀδυναμίαν νά συνεννοηθῶ μέ τήν Σμύρνην ἕνεκα βλάβης τῆς μηχανῆς, ἴσως δέ καί ἕνεκα μποϋκοταρίσματος τῶν τηλεγραφημάτων μας κατά τήν δι' Ἰταλίας διέλευσιν, μέ ἔφερεν εἰς μίαν νευρικήν ταραχήν, τῆς ὁποίας τάς ἐκδηλώσεις θά εἴδατε εἰς τά τηλεγραφήματά μου. Φαντάσου ὅμως τήν θέσιν μου, ὅταν ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἔστειλε τόν συνταγματάρχην Χάρρυ διά νά μέ εἰδοποιήσῃ ὅτι οἱ ὑποθέσεις μας ἐν Σμύρνη δέν πηγαίνουν καλά καί νά μοῦ συστήσῃ ὅτι πρέπει νά στείλω τό ταχύτερον ὅ,τι καλύτερον ἔχω εἰς Σμύρνην, διά νά κατορθώσω ὥστε ἡ ἐκεῖ ἐμφάνισις τῆς Ἑλλάδος νά γίνῃ ὅσον τό δυνατόν καλυτέρα.

Δέν ἔχω καιρόν νά σοῦ γράψω ὅλας τάς περιπετείας, ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ ἀπόφασις ὅπως καταλάβωμεν τήν Σμύρνην. Ταύτην ὀφείλομεν εἰς τήν ἀναχώρησιν τῶν Ἰταλῶν ἐκ Παρισίων διά τό ζήτημα τοῦ Φιοῦμε. Ὅταν ἐπέστρεψαν, ἡ ἀπόφασις εἶχε ἤδη ληφθῇ καί εὑρέθησαν εἰς τήν ἀνάγκην νά ὑποκύψουν, ἀφοῦ ὅτε τούς ἀνεκοινώθη, τούς ἐζητήθησαν συγχρόνως ἐξηγήσεις διά τάς καταλήψεις Ἀτταλείας, Μάκρης, Μαρμαρισίου, Βουρδούρ καί Ραϊδεστοῦ, αἵτινες πᾶσαι ἐγένοντο ἄνευ συγκαταθέσεως καί ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Συνδιασκέψεως. Εἶναι ἐκπληκτικόν πόσον κατέπεσεν ἡ Ἰταλία ἐκ τῆς μοίρας τῶν πολιτικῶν της.

Τό οὐσιῶδες εἶναι τώρα νά ἴδωμεν ποῖα ὅρια θά χαραχθοῦν εἰς τήν Μικρασιατικήν Ἑλλάδα.

Ἐγώ ζητῶ νά δοθῇ μέν εἰς ἡμᾶς κατά πλήρη κυριαρχίαν τό προτεινόμενον ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς τμῆμα, τό περιλαμβάνον τόν καζάν Ἀϊδαλῆ, τό σαντζάκ Σμύρνης καί Ἀϊδινίου, νά προστεθῇ δέ εἰς ταῦτα καί ὁ καζάς Ἀδραμυττίου, νά μᾶς δοθῇ δέ ἡ ἐντολή τῆς διοικήσεως τοῦ ὑπολοίπου βιλαετίου. Ἀλλά ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ζητῶ νά μᾶς δοθῇ Ἐντολή δι' ὁλόκληρον τό ὑπολειπόμενον βιλαέτιον, περιλαμβανομένου καί τοῦ Δενιζλῆ, ὅπερ εἴχομεν παραλείψει, ὅτε ἐπρόκειτο νά ἀξιώσωμεν κυριαρχίαν ἐπί ὁλοκλήρου τοῦ ὑπολοίπου βιλαετίου. Εἰς ἐπιστολήν δέ μέ τήν ὁποίαν συνώδευσα σχετικόν ὑπόμνημά μου, καί ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέθεσα τούς λόγους δι' οὓς ἐθεώρουν ὅτι ἡ Ἰταλία οὐδέν δικαίωμα εἶχε νά ζητῇ νά ἐπεκταθῇ ἐπί τοῦ βιλαετίου τοῦ Ἀϊδινίου, ἔλαβα τήν ἀπάντησιν τοῦ Προέδρου Οὐίλσωνος, λέγοντός μου ἀπερ φράστως ὅτι συμφωνεῖ μέ τήν γνώμην μου. Καί γνωρίζω μέν, ὅτι ἡ Ἰταλία θά χαλάσῃ τόν κόσμον διά νά βάλῃ χέρι ἐπί μέρους τοῦ ἐν λόγῳ βιλαετίου, ἀλλ' οἱ ἐλπίδες μου ὅτι θά ἐξέλθωμεν νικηταί τῆς πάλης εἶναι ζωηραί. Ἐάν δέ ἀσφαλίσωμεν ὁλόκληρον τό βιλαέτιον, τό οἰκονομικόν ἀλλά καί τό ὅλον ἐθνικόν μας μέλλον τίθεται ἀληθῶς ἐπί ἑδραιοτάτων θεμελίων.

Τά λοιπά ζητήματά μας δέν συζητοῦνται νῦν, διότι προηγοῦνται αὐτῶν τά ἀφορῶντα τήν Αὐστρίαν. Ἀλλά νομίζω ὅτι διά τήν Θράκην δέν πρέπει ν' ἀνησυχῶμεν. Καί μόνον τό ζήτημα τῆς Κορυτσᾶς, ἀπό τά ἐνδιαφέροντα ἡμᾶς ζητήματα, δέν νομίζω ὅτι εὑρίσκεται εἰς καλήν θέσιν.

Περιμένω γράμμα σου διά νά μάθω τά τῆς εἰς Σμύρνην μεταβάσεώς σου. Ἐπίσης ἤθελα νά ἠξεύρω ποία εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μετά τήν μεγάλην αὐτήν ἐθνικήν ἐπιτυχίαν.

Σέ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Σκληρά ἡ μάχη

Δέκα ἡμέρες ἀργότερα γράφει εἰς τόν Ρέπουλην:

Παρίσιοι 25) 7 Ἰουνίου 1919

«Φίλτατε,

. . . . . .

Ἡ ὑπογραφή τῆς εἰρήνης, ὡς βλέπεις, ἀναβάλλεται ἀπό ἡμέρας εἰς ἡμέραν, καί φοβοῦμαι ὅτι δέν θά ἠμπορέσω νά ἐπιστρέψω πρό τοῦ δευτέρου δεκαπενθημέρου τοῦ Ἰουλίου καθ' ἡμᾶς.

Ὅ,τι ἀφορᾷ τήν Τουρκίαν, ἐνῶ πρό μηνός ἐθεωρεῖτο βεβαία ἡ ἐξαφάνισίς της, ἐπικρατεῖ σήμερον μία ἀμφιβολία περί τοῦ πρακτέου, ἀσκοῦνται δέ παντός εἴδους ἐπιρροαί ὅπως διατηρηθῇ ὁπωσδήποτε ἐν τῇ ζωῇ. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι

μέχρι τέλους θά ἐπικρατήσουν αἱ ὀρθαί ἀντιλήψεις καί ὅτι ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης θά σημειώση τόν ὁριστικόν τερματισμόν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος.

Τά ζητήματά μας, ὡς εἶναι φυσικόν, εἶναι τά τελευταῖα πού θά ἀποφασισθοῦν ὁριστικῶς. Δέν ἐνθυμοῦμαι ἂν σοῦ ἔγραφα ἤδη ὅτι ὁ Πρόεδρος Οὐίλσων, ἀπαντῶν εἰς σχετικήν ἐπιστολήν μου, μοί δηλοῖ ὅτι συμφωνεῖ καθ' ὁλοκληρίαν μέ τήν ἀντίληψίν μου ὅτι, ἐκτός τοῦ τμήματος τοῦ βιλαετίου Ἀϊδινίου, πού θά μᾶς παραχωρηθῆ εἰς πλήρη κυριαρχίαν, τό λοιπόν τοῦ βιλαετίου, περιλαμβανομένου καί τοῦ σαντζακίου Δενισλῆ, πρέπει νά μᾶς δοθῆ πρός διοίκησιν κατ' Ἐντολήν...

Ὅ,τι ἀφορᾶ εἰς τήν Θράκην, καίτοι τό πρᾶγμα δέν ἀπεφασίσθη ἀκόμη τυπικῶς ὑπό τῶν πέντε Μεγάλων (big five), ὅπως τούς ὀνομάζουν, πρέπει νά θεωρηθῆ βέβαιον, νομίζω, ὅτι λαμβάνομεν καί τήν βουλγαρικήν καί τήν τουρκικήν Θράκην καί μόνον τά νότια σύνορα τῆς τελευταίας ὑπολείπονται νά ρυθμισθοῦν.

Ὡς πρός τήν Βόρειον Ἤπειρον, φοβοῦμαι πολύ ὅτι ἡ Κορυτσᾶ εἶναι χαμένη.

Τά Δωδεκάνησα ἐλπίζω νά τά λάβομεν, ὡς ἐπίσης καί τήν Κύπρον».

Καί δέν μένει νομίζω παρά νά εὐχηθῶμεν καλήν χώνευσιν. Καί διά νά ἀσφαλισθῆ αὐτή, ἔχομεν πρό ἡμῶν κολοσσιαίαν ἐργασίαν.

Ἀδελφικούς ἀσπασμούς

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»

Μεσολαβοῦν δέκα πέντε ἡμέρες, κατά τίς ὁποῖες ὁ Βενιζέλος δέν γράφει εἰς τόν Ρέπουλιν, οὔτε τοῦ τηλεγραφεῖ. Διότι δίδει σκληράν μάχην διά τά ζητήματα τῆς Θράκης. Ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τό δεκαπενθήμερον αὐτό ὡς τήν «δραματικωτέραν περίοδον τῆς Ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως». Ὁμιλεῖ ἐπίσης περί σκηνῶν καί πράξεων τοῦ δράματος εἰς τό ὁποῖον ὁ ἴδιος πρωταγωνιστεῖ, κατάκοπος ἀλλ' ἀπτόητος, παίζων μέ τήν ἀφθαστον τεχνικήν του τό διπλωματικόν του παιγνίδι εἰς τό τραπέζι τῶν Μεγάλων, ἐξουδετερώνει ἀντιδράσεις, κερδίζων συμμάχους διά τήν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος του, διαφωτίζων τά παρασκήνια καί ὑψώνων τό ἀνάστημά του ἀπέναντι τῶν κατά καιρούς ἀπαραδέκτων προτάσεων. Ἀλλά μέ ποίαν ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν! «Ὅταν τό ἑσπέρας ἀπεσυρόμην πρός ἀνάπαυσιν, ἤμουν κυριολεκτικῶς ράκος ἀπό τήν ψυχικήν καί τήν σωματικήν ὑπερκόπωσιν», γράφει εἰς τόν Ρέπουλην. Ἰδού ἡ περίφημη αὐτή ἐπιστολή του:

«Ἀρνοῦμαι παραχωρήσεις!»

Παρίσιοι 9 Αὐγούστου 1919

Φίλτατε,

Σοῦ ζητῶ συγνώμην διότι κατά τάς τελευταίας δέκα πέντε ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ἡ δραματικωτέρα περίοδος τῆς ἐθνικῆς μας ὑποθέσεως, οὔτε σοῦ ἔγραψα, οὔτε σοῦ ἐτηλεγράφησα διά νά σοῦ εἴπω ποῦ εὑρίσκεται τό ἐπί τοῦ τάπητος ζήτημα τῆς Εἰρήνης. Ἀλλά διά τοῦ τηλεγράφου μέν δέν ἤθελα νά σοί μεταδίδω ἔστω καί συντόμως τάς διαφόρους σκηνάς καί πράξεις τοῦ δράματος, γνωρίζων πόσον δύσκολον εἶναι νά τηρηθῆ ἡ ἐπιβεβλημένη ἐχεμύθεια, νά γράψω δέ δέν εἶχα ἀληθῶς ποτέ καιρόν, ἀφοῦ, ὅτε τό ἑσπέρας ἀπεσυρόμην πρός ἀνάπαυσιν, ἤμην κυριολεκτικῶς ράκος ἀπό τήν ψυχικήν καί σωματικήν ὑπερκόπωσιν. Κατά τό πρόγευμά μου σήμερον, μαθών ὅτι ὁ στρατηγός Bonnier ἀναχωρεῖ τό ἀπόγευμα εἰς τάς Ἀθήνας καί ὅτι πρόκειται νά φθάση εἰς Ἀθήνας ἐντός τεσσάρων ἡμερῶν, ἀποφασίζω νά θυσιάσω τόν μεσημβρινόν μου ὕπνον, ἔστω καί ἂν ὅλην τήν νύκτα ἔμεινα χωρίς νά κλείσω κυριολεκτικῶς μάτι στριφογυρίζων ἐπάνω εἰς τό κρεβάτι, διά νά σέ καταστήσω ἐνήμερον τῆς καταστάσεως, καί ἵνα, ἐάν μέχρις οὗ λάβης τήν παροῦσαν μου, ὡς ἐλπίζω, τό ζήτημα ἔχει ρυθμισθῆ, ἤ σοῦ τηλεγραφήσω ἁπλῶς ὅτι ἐπετεύχθη λύσις ἱκανοποιητική, ὅτε θά γνωρίζης ὅτι αὐτή ἀνταποκρίνεται πρός ὅ,τι σήμερον προσδοκῶ ὡς πιθανόν, μείνει δέ καί πάλιν ἄγνωστος εἰς τούς πολλούς ἐν ταῖς λεπτομερείαις της ἡ ἐπιτευχθησομένη λύσις, διότι τοῦτο ἐπιβάλλεται ὡς κατωτέρω θά ἐξηγήσω:

Γνωρίζεις βέβαια ὅτι οἱ Ἀμερικανοί, οἱ ὁποῖοι πρό πενταμήνου κατά τήν ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Συνδιασκέψεως ἐξέτασιν τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων, ἔμειναν σύμφωνοι μετά τῶν Γάλλων καί Ἄγγλων, ὅπως μᾶς παραχωρηθῆ ἡ Δυτική καί Ἀνατολική Θράκη ἐντός περίπου τῶν ὁρίων τά ὁποῖα ἐξέθετα εἰς τό ὑπόμνημά μου, μέ γραμμήν πρός νότον ἀνταποκρινομένην κατά προσέγγισιν εἰς τήν γραμμήν Αἴνου — Μηδείας, μᾶς ἐγκατέλειψαν πρό μηνός, ὅτε ἐπρόκειτο νά χαραχθοῦν τά ὅρια τῆς Βουλγαρίας, καί ἐπέμειναν ἀνενδότως ὅπως οἱ Βούλγαροι παραμείνουν εἰς τήν Δυτικήν Θράκην ἐντός τῶν ὁρίων τά ὁποῖα τούς ἔδιδεν ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου καί ἡ ἐπακολουθήσασα κατά τήν παραμονήν τῆς εἰσόδου τῆς Βουλγαρίας εἰς τόν πόλεμον διευθέτησις μεταξύ αὐτῆς καί τῆς Τουρκίας. Ἡ δικαιολογία τῆς μεταβολῆς τῆς γνώμης αὐτῶν ἦ ἡ πρόφασις, ἂν θέλης, ἦτο ὅτι κατά Φεβρουάριον ἡ Ἐπιτροπή ἐπίστευεν ὅτι οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Δυτικῆς Θράκης ἐπέμενον ἐκ παντός τρόπου ν' ἀπαλλαχθοῦν τοῦ βουλγαρικοῦ ζυγοῦ, προτιμῶντες τήν εἰς τήν Ἑλλάδα προσάρτησιν, ὡς ἀπεδείκνυεν ἡ ἐπιστολή τῶν Τούρκων βουλευτῶν τῆς Δυτικῆς Θράκης εἰς τήν Σοβράνιε πρός τόν στρατηγόν Φραντσαί Ντ' Ἐσπεραί, τήν ὁποίαν εἰς ἀντίγραφον οἱ ἐν λόγω βουλευταί εἶχον διαβιβάσει καί πρός ἐμέ διά τοῦ συνταγματάρχου Μαζαράκη, ἀλλ' ὅτι μετά τά γεγονότα τῆς Σμύρνης ἡ διάθεσις τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου τῆς Δυτικῆς Θράκης εἶ-

χεν μεταβληθῆ ριζικῶς καί ὅ,τι κυρίως ἀπέκρουον οὗτοι τοῦ λοιποῦ, ἦτο ἡ εἰς τήν Ἑλλάδα προσάρτησις. Ἡ πάλη ὑπῆρξεν καθημερινή. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονή τῶν Ἀμερικανῶν ὅπως μή ἀπομακρυνθοῦν οἱ Βούλγαροι τοῦ Αἰγαίου ἦτο ἀμετάπειστος. Ἡ ἰδέα δέ τοῦ νά ὑπογραφῆ ἡ συνθήκη πρός τήν Βουλγαρίαν ἀνευ τῶν Ἀμερικανῶν, ὅπως ἄλλωστε ἦτο φυσικόν, ἀφοῦ ἡ Ἀμερική δέν εἶχεν παραστῆ εἰς τόν πόλεμον πρός τήν Βουλγαρίαν, ἀπεστέργετο ἀπό τούς φίλους μας διά γενικωτέρους λόγους, καίτοι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπεστήριζον ἐρρωμένως κατά τά λοιπά τάς ἀξιώσεις μας. Τό ὅτι συνετελέσθη ἡ πρός τήν Ἰταλίαν συνεννόησις, τήν ὁποίαν χαίρω βλέπων ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου ὅτι θεωρεῖς ὡς μεγάλην ἐπιτυχίαν, ὡς τήν θεωρῶ καί ἐγώ, καίτοι εἰς τό σχετικόν τηλεγραφικόν ἐρώτημά μου δέν ἄφησα νά διαφανῆ ἐπαρκῶς ἡ γνώμη μου, διά νά μένη ἀνεπηρέαστος ἐντελῶς ἡ δική σου κρίσις.

Ἡ προσχώρησις τῆς Ἰταλίας πρός τήν ἀγγλικήν καί γαλλικήν γνώμην ἐννοεῖς ὅτι ὑπῆρξεν αἰσθητόν πλῆγμα κατά τῆς ἀπόψεως τῶν Ἀμερικανῶν, καί οἱ τελευταῖοι δέν ἐδίστασαν νά κηρύττουν ὅτι τήν προσχώρησιν ταύτην τῆς Ἰταλίας ἐθεώρουν ἐστερημένην ἠθικοῦ βάρους, ἀφοῦ ὠφείλετο εἰς ἀνταλλάγματα, ἅτινα ἐξησφάλιζεν πιθανῶς ἡ Ἰταλία διά τῆς μεθ' ἡμῶν συνεννοήσεώς της.

Ἡ πρώτη ἀμερικανική ὑποχώρησις ἐσημειώθη διά τῆς προτάσεως ὅπως, λαμβανομένης τῆς ἐν Θράκῃ τουρκικῆς πλειονοψηφίας, ὁλόκληρος ἡ Θράκη, Ἀνατολική καί Δυτική, δοθῆ εἰς τό κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εὐτυχῶς κατά τῆς προτάσεως αὐτῆς ἀντεπεξῆλθεν ὁ Κλεμανσώ, δηλώσας ὅτι τό κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέν δύναται νά ἔχῃ οὐσιώδες εὐρωπαϊκόν hinterland, ἄλλως ἡ συμφωνία περί τῆς Δυνάμεως, εἰς ἣν θά ἐδίδετο ἡ ἐντολή πρός διοίκησιν αὐτοῦ, θά ἦτο δύσκολον νά ἐπιτευχθῆ. Ἀποκρουσθείσης καί τῆς προτάσεως ταύτης, τά πράγματα ἐπί τινας ἡμέρας ἐφαίνοντο περιστάντα εἰς τό ἀπροχώρητον. Τέλος, τήν περασμένην Τετάρτην ὁ Ἄγγλος καί ὁ Ἀμερικανός ἐμπειρογνώμονες (experts) ἦλθαν νά μοῦ προτείνουν λύσιν, κατά τήν ὁποίαν θά ἐδίδοντο εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς Δυτικῆς Θράκης οἱ καζάδες Ξάνθης καί Γκιουμουλτζίνας, ἡ δέ λοιπή Δυτική Θράκη θά παρέμενεν εἰς τούς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι ἐπί πλέον θά ἐλάμβανον καί μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς διοικούσης ἀπό Κουζούν—Κιουπροῦ πρός νότον, μέ διευθέτησιν τῶν βορείων συνόρων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης πρός ὄφελος τῆς Βουλγαρίας. Τήν λύσιν ταύτην ἀπέκρουσα κατηγορηματικῶς, δηλώσας καί τήν ἔκπληξίν μου διά τήν πρότασιν αὐτήν, ἡ ὁποία καταδηλοῖ παραγνώρισιν τοῦ χαρακτῆρος μου, τόν ὁποῖον ὑποθέτουν ἱκανόν νά ψευσθῆ πρός τόν ἑλληνικόν λαόν καί νά ὑποστηρίξῃ ἀπέναντι αὐτοῦ λύσιν, ἡ ὁποία θά ἦτο διά τό ἑλληνικόν κράτος χιτών τοῦ Νέστου. Ἐδήλωσα ὅτι θά ἔχω ἀρκετόν θάρρος νά ἀρνηθῶ καί ἐπισήμως τήν ἀποδοχήν τοιούτων παραχωρήσεων, αἱ ὁποῖαι θά ἐξεποθένιζον τήν Ἑλλάδα ἀντί νά τήν ἐνισχύσουν, καί νά προτιμήσω νά μείνῃ ἡ Ἑλλάς μέ τά πρό τοῦ πολέμου σύνορά της, ἐπεκτεινόμενα τό πολύ διά τῆς προσαρτήσεως τῶν καζάδων Ξάνθης καί Γκιουμουλτζίνας. Τό ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τό Ἀνώτατον Συμβούλιον ἐπελήφθη πάλιν τῆς ἐπισήμου συζητήσεως τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος. Ὁ Κλεμανσώ ὑπῆρξε καί πάλιν θερμός συνήγορος τῆς ἑλληνικῆς ἀπόψεως καί ἐδήλωσε ρητῶς ὅτι ἐπ' οὐδενί λόγῳ ἠδύνατο νά ἐπιβραβεύσῃ τήν βουλγαρικήν ἀτιμίαν διά τῆς παραχωρήσεως ἐδαφῶν, ἐφ' ὧν δέν ἔχει κανένα ἐθνολογικόν δικαίωμα.

Ὁ Polk, ὁ νέος ἀρχηγός τῆς ἀμερικανικῆς ἀντιπροσωπείας, ἐδήλωσε τότε ὅτι εἶναι διατεθειμένος νά ἐπιδιώξῃ προσέγγισιν πρός τήν ἀγγλικήν, γαλλικήν καί ἰταλικήν ἀντίληψιν, ἀλλ' ὅτι, ἐπί τῇ βάσει ρητῶν ὁδηγιῶν τοῦ Προέδρου Οὐίλσωνος, δέν δύναται νά δεχθῆ δυό πράγματα: 1) ὅπως ἡ διά τοῦ Δεδεαγάτς ἐμπορική διέξοδος τῆς Βουλγαρίας γίνῃ δι' ἑλληνικοῦ ἐδάφους καί 2) ὅπως οἱ πυκνοί μουσουλμανικοί πληθυσμοί τῆς Δυτικῆς Θράκης περιέλθουν εἰς τήν Ἑλλάδα. Ἐπί τῇ βάσει τῆς δηλώσεως ταύτης τοῦ κ. Polk, ὁ κ. Tardieu εἰσηγήθη τότε λύσιν, ἡ ὁποία, ὅπως εἶπεν, ἂν καί δέν εἶναι ἰδεώδης καί ἂν καί παρουσιάζῃ ἀναμφισβήτητα μειονεκτήματα, δύναται ὅμως νά συμβιβάσῃ ὁπωσδήποτε τάς διεστώσας γνώμας. Κατά τήν πρότασιν ταύτην, οἱ καζάδες Ξάνθης καί Γκιουμουλτζίνας θά παρεχωροῦντο εἰς τήν Ἑλλάδα, ἡ λοιπή δέ Δυτική Θράκη θά ἐγίνετο ἴδιον κράτος διεθνές, ὑπό τήν προστασίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἐξ ἄλλου, ἡ Ἀνατολική Θράκη θά παρεχωρεῖτο εἰς τήν Ἑλλάδα μέ δικαίωμα ἐλευθέρας διαβάσεως ταύτης διά τοῦ διεθνοῦς κράτους καί ἐν εἰρήνῃ καί ἐν πολέμῳ, πρός διατήρησιν τῆς ἐπαφῆς μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καί τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Polk ἐδήλωσε ὅτι ἡ πρότασις αὕτη τοῦ ἐφαίνετο ἀξία προσοχῆς καί ἐπεφυλάσσετο νά τήν μελετήσῃ.

5

Ταχυδρόμος, 11-7-1969

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑΝ τῆς πολύκροτης ἐπιστολῆς του, τῆς 9ης Αὐγούστου 1919 πρός τόν Ρεπούλην διά τό Θρακικόν ζήτημα, ὁ Βενιζέλος εὑρίσκει τήν εὐκαιρίαν νά πλέξῃ τά ἐγκώμιον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. «Ὅ,τι ἐπράξαμεν — λέγει — εἶναι ὅτι κατωρθώσαμεν ἐπιτέλους νά φανῶμεν ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης καί τῶν προσδοκιῶν τοῦ θαυμαστοῦ Λαοῦ μας. Καί ἄλλοι πολλοί λαοί εἰς κρισίμους περιστάσεις τοῦ βίου των ἔτυχον ἀξίων ἡγετῶν. Ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν ἄλλοι ἡγέται λαῶν εἶχαν τήν τύχην νά ἡγηθοῦν λαῶν ἀξιωτέρων τοῦ ἰδικοῦ μας». Κλαίει μέ «ἀσυγκράτητα δάκρυα» ὁ Βενιζέλος καθώς γράφει τήν θαυμασίαν αὐτήν ἐπιστολήν πρός τόν Ρέπουλην. Κλαίει ἀπό χαρά καί ὑπερηφάνεια ὁραματιζόμενος τήν Κωνσταντινούπολιν ἑλληνικήν!

Ἰδού τό ὑπέροχον κείμενον :

«Ἀτυχῶς, ὁ Ἀμερικανός expert, λυσσαλέος βουλγαρόλιφος, κατώρθωσε νά πείση τόν κ. Polk ὅτι ἡ πρότασις αὕτη δέν ἔπρεπε νά γίνη δεκτή. Τήν ἐπιοῦσαν δέ, νέα μοῦ ἐγένετο πρότασις, ὅπως περικοπῆ μέν τό παραχωρούμενον εἰς ἡμᾶς ἔδαφος τῆς Δυτικῆς Θράκης εἰς τό ἥμισυ μόνον τοῦ καζά τῆς Γκιουμουλτζίνας, ἐκεῖθεν δέ διά καθέτου γραμμῆς ἀπό νότου πρός βορρᾶν ἀρχίζουν τά δυτικά ὅρια τοῦ «νέου διεθνοῦς κράτους», ὅπερ θά περιλάβη καί τήν Ἀδριανούπολιν καί λωρίδα πέντε χιλιομέτρων ἐπί τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔβρου. Ἡ ὑπολειφθησομένη Δυτική Θράκη νά παραμείνη βουλγαρική, ἡ δέ λοιπή Ἀνατολική μέχρι Μηδείας νά δοθῆ εἰς τήν Ἑλλάδα. Ἐδήλωσα καί πάλιν ὅτι ἐκπλήττομαι πῶς ζητεῖται ἡ ἔγκρισίς μου εἰς λύσεις, αἱ ὁποῖαι οὐδέν τό σοβαρόν δημιουργοῦν, εἶναι δέ προωρισμέναι νά ἐξαπατήσουν τόν ἑλληνικόν λαόν, ὅτι τάχα λαμβάνει μέρος τῆς Θράκης, τό ὁποῖον οὐσιαστικῶς θά εἶναι ἀδύνατον νά διατηρήση. Ἐζήτησα τότε νά ἴδω τόν κ. Balfour καί τόν κ. Tardieu, μεθ' ὧν συνεζήτησα διά μακρῶν τό ζήτημα καί κατέληξα δηλῶν ὅτι ἡ μόνη δυνατή λύσις, ἱκανοποιοῦσα ἐν μέρει τάς ἀμερικανικάς ἀντιρρήσεις, ἀλλά δημιουργοῦσα καί κατάστασιν πολιτικῶς καί στρατιωτικῶς διώσιμον, ἦτο ἡ προταθεῖσα ὑπό τοῦ κ. Tardieu κατά τήν συνεδρίασιν τῆς 4ης, ὑπό τόν ὅρον ὅτι τά μέν πρός βορρᾶν ὅρια τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης θά ἔμεναν οἷα εἶχον ὁρισθῆ διά τῆς Συνθήκης τῆς Κων)λεως τοῦ 1913, τά δέ δυτικά οἷα εἶχον καθορισθῆ διά τῆς συνθήκης τοῦ 1915, ἡ ὁποία προηγήθη τῆς εἰσόδου εἰς τόν πόλεμον τῆς Βουλγαρίας, καί ὅτι τά πρός νότον ὅρια θά ἤρχιζον ἀπό τοῦ βάθους τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ, θά ἀνήρχοντο ἐπί τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ ὄρους Τεκφουρντάν, θά διήρχοντο ἔξωθεν τῆς Ραιδεστοῦ, εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομέτρων, καί θά κατέληγαν εἰς τόν Εὔξεινον Πόντον, εἰς σημεῖον τι μεταξύ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλάτρα καί τοῦ βορείου ὁρίου τοῦ σαντζακίου τῆς Τσατάλτζας.

Ἡ λύσις αὕτη δέν εἶναι βεβαίως ἰδεώδης καί παρουσιάζει μειονεκτήματα. Ἀλλ' ἔχει, ἐξ ἄλλου, πλεονεκτήματα ἰσοφαρίζοντα τάς ἐλλείψεις. Τό κύριον πλεονέκτημα εἶναι ὅτι τό μεταξύ ἡμῶν καί τῆς Βουλγαρίας κοινόν σύνορον, ὅπερ μετά τήν εἰς τούς Σέρβους παραχώρησιν τῆς καιλάδος τῆς Στρωμνίτσης, θά ἦτο 400 περίπου χιλιόμετρα, περιορίζεται εἰς μόνον 240 χλμ. βραχυνόμενον κατά 160. Κατά τά βραχυνόμενον τοῦτο διάστημα μεταξύ ἡμῶν καί τῆς Βουλγαρίας θά παρεμβάλλεται τό διεθνές κράτος τῆς Δυτικῆς Θράκης, τό διατελοῦν ὑπό τήν ἐγγύησιν καί τήν προστασίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καί τό ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀνυπέρβλητον σχεδόν πρόσκομμα βουλγαρικῆς ἐκεῖθεν ἐπιθέσεως. Οὕτω, διαρκούσης τῆς εἰρήνης, ἡ Ἑλλάς διατηροῦσα ἕνα σῶμα στρατοῦ εἰς Ἀνατολικήν Μακεδονίαν καί ἕνα εἰς Ἀδριανούπολιν καί Σαράντα Ἐκκλησίας δύναται νά εἶναι ἥσυχος ὅτι ἐπιστράτευσης ἀνάγκης θά δύναται νά ἐπιστρατεύση καί συγκεντρώση τάς δυνάμεις της ὑπό τήν κάλυψιν τῶν δύο τούτων Σωμάτων τοῦ στρατοῦ, τῶν ὁποίων τήν ἰδιαιτέραν ἐπιστράτευσιν θά καθιστᾶ δυνατήν ἡ ἄμεσος πρόσκλησις τῶν ἐφέδρων Ἀνατολικῆς Θράκης καί Ἑλλήνων πολιτῶν Κωνσταντινουπόλεως καί Μακεδονίας.

Τό μόνον οὐσιῶδες μειονέκτημα τῆς λύσεως ταύτης εἶναι ὅτι ἡ δρᾶσις ἡμῶν πρός ἐξελλήνισιν τῆς Δυτικῆς Θράκης καί κυρίως πρός ἀντιμετώπισιν τῆς βουλγαρικῆς ἐκεῖ ἐνεργείας θά εἶναι δυσχερεστέρα ἢ ἄν ἡ Δυτική Θράκη διατελῆ ὑπό ἑλληνικήν διοίκησιν. Ἀλλά τό μειονέκτημα τοῦτο δέν εἶναι πρός θάνατον καί μόνον ὀφείλει νά μᾶς ὠθήση εἰς μείζονα δραστηριότητα.

«Ρέουν τά δάκρυά μου...»

Ὅσον ἀφορᾶ τάς συγκοινωνίας μεταξύ Ἀνατολικῆς Θράκης καί λοιπῆς Ἑλλάδος ἐν καιρῷ ἰδίως πολέμου δέν δυνάμεθα νά βεβαίως νά στηριχθῶμεν εἰς μόνην τήν νῦν ὑπάρχουσαν σιδηροδρομικήν γραμμήν, ἥτις διήκει κατά μῆκος τοῦ Ἔβρου, θά εἴμεθα δέ ὑποχρεωμένοι ἀπό τινος σημείου τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης γραμμῆς, κειμένου ὅσον τό δυνατόν νοτιώτερον, νά κατασκευάσωμεν προέκτασιν ἄγουσαν κατά τήν διεύθυνσιν ἴσως Μελγαρῶν, Χαιρουπόλεως, Μπαμπά Ἐσκή, ὁπόθεν ὑπάρχει μέν σιδηροδρομική γραμμή πρός Σαράντα Ἐκκλησίας, πρέπει δέ νά κατασκευασθῆ νέα τοιαύτη πρός Ἀδριανόπουλιν. Τό σιδηροδρομικόν ἄλλως τοῦτο δίκτυον θά ἐξυπηρετήση καί τήν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας.

Πλήν τούτου, ἐνδείκνυται ἡ κατασκευή λιμένος εἰς Αἶνον ἤ εἰς τόν κόλπον τοῦ Ξηροῦ, ὅπως ἔχωμεν ἐξησφαλισμένην τήν θαλασσίαν συγκοινωνίαν, ἡ ὁποία ἐν καιρῷ πολέμου θά εἶναι ἡ ταχυτέρα καί μᾶλλον πυκνή συγκοινωνία μας, ἀλλά καί ἀσφαλεστέρα συγχρόνως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι εἰς τό διεθνές κράτος τῆς Δυτικῆς Θράκης δέν θά ἐπιτραπῆ νά ἔχη πολεμικά πλοῖα.

Τήν φαιδράν αὐτήν δέν ἠμπορῶ πλέον ν' ἀποκρύψω τήν γνώμην μου διά ν' ἀφήσω ἀνεπηρέαστον τήν δικήν σου. Ἂν ἡ λύσις αὕτη κατορθωθῆ νά ἐπιτευχθῆ χάρις εἰς τήν ἐρρωμένην ὑποστήριξιν τῶν φίλων μας, θά νομίσω ὅτι πράκειται περί ἀληθινοῦ θαύματος μετά τούς κινδύνους, εἰς οὓς περιέστησαν τά ἐθνικά πράγματα. Θά περισώσωμεν διά τό μέλλον τήν Ἑλληνικήν Ἀκρόπολιν τῆς Θράκης καί θά εἴμεθα ἀκοίμητοι φρουροί τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καί ἂν κατορθώσωμεν νά ὀργανώσωμεν τήν νέαν Ἑλλάδα εἰς κράτος εὐνομίας καί πολιτισμοῦ, ὄχι μόνον τό ἔργον τῆς παραύσης γενεᾶς θά στερεωθῆ καί θά καταστῆ ἀπόσβλητον, ἀλλά καί ἡ Κωνσταντινούπολις θά πέση ἡμέραν τινά ὡς ὥριμος καρπός εἰς τούς ἐθνικούς κόλπους. Ἔχω νομίζω τό δῶραν νά βλέπω πολύ πρότερον τά πράγματα ἀρχάμενα. Καί τήν Κωνστ αντινούπολιν περιερχαμένην εἰς τήν Ἑλλάδα μέ διεθνῆ ἐπιτροπήν ἔχουσαν τήν εὐθύνην τῆς αὐτονομίας καί τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευθερίας τῶν Στενῶν τήν βλέπω ἀπό τοῦδε ὡς πραγματικότητα, τήν ὁποίαν πρόκειται νά χαιρετήση ἡ μέλλουσα γενεά ἴσως

καὶ ἐκείνη, ἡ ὁποία θά ἔλθη ἀμέσως μεθ' ἡμᾶς, οὐχί ἴσως ἁπλῶς ἀλλά καί πιθανῶς.

Ἐάν χαιρετῶ τήν προεξοφλουμένην ἐπιτυχίαν μέ τόσην χαράν ἀσυγκράτητον, σέ παρακαλῶ νά πιστεύσῃς, καλέ μου φίλε, ὅτι ἡ χαρά αὐτή εἶναι ἀπηλλαγμένη καί ἀπό ἴχνος κἄν ἐγωϊσμοῦ ἤ ὑπερηφανείας διά τό συντελαύμενον ἔργον. Ὅ,τι ἁπλῶς ἐπράξαμεν εἶναι ὅτι κατωρθώσαμεν μέχρι τέλους νά φανῶμεν ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης καί τῶν προσδοκιῶν τοῦ θαυμασίου λαοῦ μας. Καί ἄλλοι πολλοί λαοί εἰς κρισίμους περιστάσεις τοῦ βίου των ἔτυχον ἀξίων ἡγετῶν. Αλλ' ἀμφιβάλλω, ἄν ἄλλοι ἡγέται λαῶν εἶχον τήν τύχην νά ἡγηθοῦν λαῶν ἀξιωτέρων τοῦ ἰδικοῦ μας. Αὐτά πού γράφω δέν εἶναι προωρισμένα διά τήν δημοσιότητα, ὥστε νά ὑποτεθῇ ὅτι καί ἀθελήτως παρασύρομαι εἰς ἐκτίμησιν κολακευτικήν διά τόν λαόν μας. Ἀλλ' αἰσθάνομαι τήν ψυχικήν ἀνάγκην ν' ἀνοίξω πρός σέ τήν καρδίαν μου. Καί πρίν νά τά γράψω διέκοψα ἐπί ἱκανά λεπτά ὅπως ἀφήσω νά ρεύσουν ἐλευθέρως καί ἐπί πολύ τά δάκρυα, ἅτινα ἀσυγκράτητα ἀναβλύζουν ἀπό πηγήν βαθυτάτης συγκινήσεως.

Εἶπον ὅτι ἡ λύσις αὐτή, ἄν ἐπιτευχθῇ, θά πρέπει ἐπί τινα χρόνον νά μείνῃ ἄγνωστος εἰς τούς λοιπούς ἐν ταῖς λεπτομερείαις της. Καί ὁ λόγος εἶναι ὅτι συμφέρει ἡμᾶς νά μήν γνωσθοῦν ἀμέσως τά φορῶντα τήν Ἀνατολικήν Θράκην, τά ὁποῖα ἄλλωστε δέν δύνανται νά περιληφθοῦν εἰς τήν μετά τῆς Βουλγαρίας Συνθήκην. Ὡς πρός αὐτά ὑποθέτω ὅτι οἱ ἀντιπράσωποι τῶν Principales Puissances Alliees et Assosiees, κατά τήν καθιερωθεῖσαν ἔκφρασιν, θά μοῦ ἀπευθύνουν ἐπιστολήν, δι, ἧς θά μοῦ ἀνακοινοῦν τάς περί Ἀνατολικῆς Θράκης ἀποφάσεις των, ὡς μελλούσας νά περιληφθοῦν εἰς τήν μετά τῆς Τουρκίας ἤ περί Τουρκίας συνθήκης. Τῆς ἐπιστολῆς θά διακαιοῦμαι νά κάμω χρῆσιν καί διά τοῦτο ἀκριβῶς πρόκειται νά μοῦ δοθῇ, ὅπως μή ἡ ἐν Ἑλλάδι κοινή γνώμη δυσφορήσῃ μανθάνουσα τάις περί Δυτικῆς Θράκης ἀποφάσεις. Ἀλλ' ἐγώ νομίζω ὅτι δέν θά κάμω χρῆσιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ἀλλά θά περιορισθῶ νά εἴπω εἰς τόν Ἑλληνικόν Λαόν ὅτι ἔχω λόγους νά πιστεύω ὅτι κατά τήν ὑπογραφήν τῆς μετά τῆς Τουρκίας συνθήκης αἱ ἐθνικαί ἐν Θράκῃ διεκδικήσεις μας θά ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καί θά τύχουν τῆς προσηκούσης ἱκανοποιήσεως. Ἡ ἐπιφύλαξις αὕτη ἐπιβάλλεται ἐπί τινα χρόνον μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ, ἤ δυνατόν, ἀναίμακτος ἡ κατάληψις τοῦ παραχωρουμένου ἡμῖν τμήματος τῆς Δυτικῆς Θράκης. Φοβοῦμαι δέ ὅτι ἄν γνωσθοῦν αἱ περί Ἀνατολικῆς Θράκης ἀποφάσεις, οἱ Τοῦρκοι, ὡς εἶναι ἤδη συνεννοημένοι μετά τῶν Βουλγάρων, θά προβοῦν μετ' αὐτῶν διά τῆς χρησιμοποιήσεως κομιτατζήδων, εἰς ἀντίστασιν κατά τῆς προελάσεώς μας, τοῦθ' ὅπερ θά ἐπέφερε καί καταστροφάς εἰς τά καταληφθησόμενα μέρη καί παρεκτροπάς ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ, αἵτινες θά μᾶς ἐδημιούργουν νέας δυσκολίας. Ἀλλά περί τούτου ἔχομεν καιρόν νά συνεννοηθῶμεν καί ἀργότερον.

Μέ ἀδελφικούς ἀσπασμούς

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ἀνέκδοτος ὁ Βενιζέλος

Εἰς νεωτέραν τοῦ ἐπιστολήν ὁ Βενιζέλος ἀσχολεῖται κυρίως μέ τό Βουλγαρικόν ζήτημα. Εἶναι νωπαί αἱ ἐντυπώσεις του ἀπό τήν ἐπίδοσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης εἰς τούς πληρεξουσίους τῆς Βουλγαρίας. Ἀναγνωρίζει εἰς τόν Θεοδωρώφ «ἐπιτηδειότητα» ἐπειδή ὁ Βούλγαρος πληρεξούσιος παρεδέχθη οχι μόνον τά σφάλματα τῆς χώρας του, ἀλλά καί τήν ἀνάγκη τῆς τιμωρίας των. Ὁ Βενιζέλος, ὅμως, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιτηδειότητος τῶν ἀντιπάλων του, ἐπιμένει ἀνενδότως εἰς τό ἰδικόν του αἴτημα : Νά ἐκκενωθοῦν ἀμέσως ὑπό τῆς Βουλγαρίας τά ἐδάφη τά ὁποῖα θά ὑποχρεωθῇ αὕτη διά τῆς Συνθήκης εἰρήνης νά παραχωρήσῃ.

Ἰδού ἡ ἐπιστολή:

Παρίσιοι 6)19 Σεπτεμβρίου 1919

Φίλτατε,

Ἐξέρχομαι ἀπό τήν συνεδρίασιν τῆς Συνδιασκέψεως, καθ' ἥν ἐπεδόθησαν εἰς τούς Βουλγάρους πληρεξουσίους οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης. Ὁ Θεοδωρώφ ὑπῆρξε πολύ ἐπιτήδειος, ὁμολογήσας ὅλα τα σφάλματα τῆς Βουλγαρίας, ἀναγνωρίσας ὅτι ταῦτα δέν δύνανται παρά νά τιμωρηθοῦν, ἀλλά ἰσχυρισθείς ὅτι, ὁσονδήποτε μέγα καί ἄν εἶναι τό ἔγκλημα, μία τιμωρία εἶναι ἀποκεκλεισμένη διά τήν Συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων, ἡ ὑποδούλωσις πληθυσμῶν. Ζητεῖ λοιπόν ἡ Βουλγαρία δημοψήφισμα δι' ὅλα τά ἀμφισβητούμενα ἐδαφη.

Πρό τῆς ἐνάρξεως τῆς συνεδριάσεως μοί ἐκοινοποιήθη ἐπιστολή τοῦ Προέδρου λέγουσα, μεταξύ ἄλλων : «Τό Ἀνώτατον Συμβούλιον ἐξήτασε μετά τῆς μεγαλυτέρας προσοχῆς τό ὑπόμνημα τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ἔκρινεν ὅτι ὤφειλε νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν τάις ἑλληνικάς παρατηρήσεις, ἀφοῦ μέχρι τοῦδε, παρά τάς διαθέσεις αὐτῆς κλπ.»). Ἀπαντῶσιν εἰς τήν ἀντίρρησίν μου ὅτι δέν δυνάμεθα νά ὑπογράψωμεν τήν περί τῶν μεισονοτήτων συνθήκην, πρίν γνωρίσωμεν τί ἐδαφικαί παραχωρήσεις θά γίνουν εἰς τήν Ἑλλάδα.

Κατωρθώσαμεν χθές ν' ἀποφασισθῇ ὑπό τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου ὅτι κατά τήν ἐπίδοσιν τῶν ὅρων τῆς Εἰρήνης θά ἀπαιτηθῇ ὑπό τῆς Βουλγαρίας ὅπως ἐκκενώση ἀμέσως τά ἐδάφη, ἅτινα ὑποχρεοῦται διά τῆς εἰρήνης νά παραχωρήσῃ. Ἀτυχῶς σήμερον κατά τήν συνεδρίασιν οὐδείς ἔγινε περί τούτου λόγος. Θά μάθω τό ἀπόγευμα ἄν ἐλησμονήθη τό πράγμα ἤ ἄν δι' ἰδιαιτέρου ἐγγράφου διετυπώθη ἡ ἀξίωσις αὐτή.

Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐκκενώσεως ταύτης, ἡ ἄμεσος, ἀποδεικνύουσα ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶναι ἀποφασισμένη νά ὑπακύψῃ, θά μᾶς ἐπιτρέψῃ ν' ἀρχίσωμεν ταχύτερον τήν ἀπόλυσιν τῶν ἀοχαιοτέρων ἐφεδρικῶν ἡλικιῶν καί τήν ἀποστράτευσιν πέντε τουλάχιστον μεραρχιῶν πρός περιορισμόν τοῦ ἀφορήτου βάρους τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν.

Φοβοῦμαι ὅτι ἡ ἀνάκρισις διά τήν ἐν Σμύρνῃ διαγωγήν τοῦ στρατοῦ μας θ' ἀποδείξῃ τήν παρεκτροπήν μεγαλυτέραν παρ' ὅσον ἡμεῖς τήν γνωρίζο-

μεν καὶ τὴν ὑποπτευόμεν. Ἀδύνατον νά ἔχετε ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ πόσον μᾶς ἐζημίωσαν τά ἀτυχῆ ἐκεῖνα γεγονότα.

Εἶναι ἄλλωστε ἀδύνατον νά φαντασθῆ τις ὁποία ἐχθρότης ὑφίσταται ἐν Ἀνατολῇ ἐκ μέρους τοῦ δυτικοῦ κόσμου κατά τῶν Ἑλλήνων ἀπό τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφοριῶν.

Ἀδελφικούς χαιρετισμούς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Υ. Γ.: Ἀπεφασίσθη νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ ὅροι τῆς ἀναικωχῆς διά τήν ἄμεσον κατάληψιν τῶν ἐδαφῶν, ἅτινα ἡ συνθήκη ἀποσπᾶ τῆς Βουλγαρίας.

«Ὁ Οὐίλσον εἶναι ἄνθρωπος τρομερά πείσμων»

Ἡ Συνθήκη τοῦ Νεϊγύ φαίνεται προσεγγίζουσα. Ὁ Βενιζέλος ἐντείνει τάς τελευταίας προσπαθείας του ὅπως ἀποσπάση ὅσον τό δυνατόν περισσότερα ἀπό τόν ἐπίμονο Οὐίλσων. Γράφει, λοιπόν, εἰς τόν Ρέπουλην :

Παρίσιοι, 16)29 Σεπτεμβρίου 1919

Φίλτατε,

Ἐγκλείω ἀντίγραφον τηλεγραφήματος, τό ὁποῖον ἔλαβα προχθές ἀπό τόν Πρόεδρον Οὐίλσων. Δέν ἀξίζουν βέβαια μεγάλα πράγματα αἱ φιλικαί ἐκδηλώσεις του. Ἀλλά καλόν εἶναι πάντοτε ὅτι διατηρεῖται ἡ φιλική μετ' αὐτοῦ ἐπαφή, ἥτις ἐπιτρέπει τήν ἐξακολούθησιν τῆς συνδιαλέξεως. Σήμερον περατῶ μακρόν ὑπόμνημα πρός αὐτόν, τοῦ ὁποίου κομιστής θά γίνη ὁ συνταγματάρχης Χάουζ, ὅστις ἐπιστρέφει μετά δέκα πέντε ἡμέρας εἰς Ἀμερικήν καί ὅστις μοί ὑπεσχέθη νά τό ἐγχειρίση προσωπικῶς εἰς τόν Πρόεδρον καί νά τό ὑποστηρίξη.

Εἶναι ἀνάγκη νά λάβη ἡ λαγοκρισία ὅλα της τά μέτρα ὅπως μή γραφῆ τι ὑπό τοῦ Τύπου κατά τοῦ Προέδρου Οὐίλσωνος. Εἶναι ἄνθρωπος τρομερά πείσμων. Τοῦτο δέν ἐμποδίζει βέβαια τήν εὐσχημον συζήτησιν ὑπό τοῦ Τύπου τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος. Ἀλλά ἡ βάσις πρέπει νά εἶναι ὅτι ὁ Πρόεδρος ἀγνοεῖ τήν ἐν Θράκη ἑλληνικήν ἐπικράτησιν καί περί ταύτης πράκειται νά τόν πείσωμεν...

Ἀδελφικούς ἀσπασμούς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

6 (ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ)

Ταχυδρόμος 18-7-1969

ΜΕ ΤΙΣ ΔΥΟ ἐπιστολές τίς ὁποῖες δημοσιεύουμε σήμερα κατωτέρω κλείνει ἡ σειρά τῶν «Ἐμπιστευτικῶν Ἐπιστολῶν» πού ἀπηύθυνε ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἐκ Παρισίων πρός τόν ἐν Ἀθήναις στενόν συνεργάτην του καί ἀντιπρόεδρον τότε τῆς Κυβερνήσεως Ἐμμανουήλ Ρέπουλην.

Μέ τήν πρώτην ἀπό τίς ἐπιστολές αὐτές ὁ Ἐθνάρχης καταπιάνεται μέ τό λεπτότατο ζήτημα τῆς προστασίας δηλαδή τῶν ἐθνικῶν καί θρησκευτικῶν μειονοτήτων. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπέμενον τότε ἀνενδότως ὅπως αἱ μειονότητες αὗται τυγχάνουν εἰδικῆς προστασίας καί ἐπρότεινον τήν ὑπογραφήν χωριστῶν πρός τοῦτο συνθηκῶν. Τό θέμα ἀφοροῦσε τήν Ἑλλάδα μόνον ὡς πρός τούς Βουλγάρους τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης, δεδομένου ὅτι, ὡς πρός τούς Ἰσραηλίτας, τούς Μουσουλμάνους καί τούς Κουτσοβλάχους, τά προνόμια τά ὁποῖα προέβλεπεν ἡ ὑπό ὑπογραφήν συνθήκη ἴσχυον ἤδη. Ἐκθέτει, λοιπόν, ὡς ἑξῆς τάς ἐν προκειμένω σκέψεις του ὁ Βενιζέλος :

Παρίσιοι 2)15 Αὐγούστου 1919

Φίλτατε,

Ἐκ τοῦ Τύπου γνωρίζετε ἤδη τό ζήτημα τῆς ἀξιουμένης ὑπό τῶν Δυνάμεων ἐξασφαλίσεως τῶν ἐθνικῶν καί θρησκευτικῶν μειονοτήτων, ἧς ἕνεκα οὔτε ἡ Ρουμανία, οὔτε ἡ Σερβία ὑπογράφουν τήν μετά τῆς Αὐστρίας συνθήκην, λόγω τοῦ ὅτι εἰδικόν ἄρθρον τῆς συνθήκης ταύτης ὑποχρεοῖ αὐτάς νά συνυπογράψουν εἰς τήν ἰδιαιτέραν μετά τῶν Μεγάλων Δυνάμεων συνθήκην περί ἐξασφαλίσεως τῶν μειονοψηφιῶν.

Τό ζήτημα τοῦτο εἶναι βεβαίως πολύ μεγαλυτέρας σπουδαιότητος διά τήν Ρουμανίαν καί τήν Σερβίαν παρά δι' ἡμᾶς. Διότι ἐκείνη μέν θά ἔχη τό ζήτημα τῶν Ἑβραίων, ἀνερχομένων εἰς ἑκατομμύριον περίπου ἐν τῇ μεγενθυνομένῃ Ρουμανίᾳ, καί τῶν Οὔγγρων καί τῶν Γερμανῶν, ἡ δέ Σερβία ἔχει τό ζήτημα τῶν Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας. Δι' ἡμᾶς τό ζήτημα ἔχει σημασίαν μόνον ὡς πρός τάς ὀλίγας χιλιάδας Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας καί τούς ἐν Θράκη Βουλγάρους. Διότι, ὡς πρός τούς Ἰσραηλίτας καί Μουσουλμάνους καί Κουτσοβλάχους, οὗτοι ἀπολαύουν καί ἤδη τῶν εὐεργετημάτων, ἅτινα ζητεῖ νά τούς ἐξασφαλίσῃ ἡ συνθήκη.

Διά τόν λόγον δέ τοῦτον καί διά τόν λόγον ὅτι ἡ θέσις μας ἀπέναντι τῶν συμμάχων εἶναι ὀλιγώτερον ἰσχυρά τῆς τῶν Σέρβων καί Ρουμάνων καί δι' ἄλλους εὐνοήτους λόγους, διότι κατέχουν οὗτοι πᾶν ὅ,τι διεκδικοῦν, ἡμεῖς ἐδείχθημεν ἐνδοτικώτεροι εἰς τό ζήτημα τῆς προστασίας τῶν μειονοψηφιῶν. Πιστεύομεν, ἄλλωστε, νά γίνουν δεκταί τροποποιήσεις τινές, αἵτινες θά καταστήσουν τάς διατάξεις τῆς σχετικῆς συνθήκης πλέον ἀνωδύνους.

Ἄλλωστε, ἐκτός τῆς ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως, ἥν μᾶς παρέχει ἡ συνθήκη αὕτη ἀναγνωρίζουσα ἐν τῷ προοιμίῳ της ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐσεβάσθη πάντοτε τάς ἐθνικάς καί θρησκευτικάς μειονοψηφίας, ἡ συνθήκη αὕτη μᾶς παρέχει καί ἄλλα οὐσιωδέστερα ἀνταλλάγματα.

Καί πρῶτον μέν καταργεῖ τοῦ λοιποῦ τό δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως, ἥν εἶχον ἐπιφυλαχθῆ αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ὅσον ἀφορᾷ τόν τύπον τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Μέ τήν ἐνιαιοποίησιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ κατάργησις τοῦ δικαιώματος τούτου νομίζω ὅτι θά γίνη εὐχαρίστως ἀκουστή ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καί ἐάν ἡ ἄσκησις αὐτοῦ ἐχρησιμευσεν εἰς τό πρόσφατον παρελθόν.

Δεύτερον δέ, διά μιᾶς διατάξεως σχετικῆς πρός τό Ἅγιον Ὄρος καταργεῖ οὐσιαστικῶς τήν πολιτικήν αὐτονομίαν, τήν ὁποίαν ἡ Conference τοῦ Λονδίνου εἶχεν ἀναγνωρίσει εἰς τό Ἅγιον Ὄρος, καί-

τοι δέ τοῦτο ὑπό τήν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος, μέ μόνον ὅρον τήν διαφύλαξιν τῶν προνομίων, ὡς ἐξησφάλιζεν εἰς τούς μοναχούς ὑπό τό τουρκικόν καθεστώς ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Ἡ λύσις αὕτη τοῦ ζητήματος τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι βεβαίως κεφαλαιώδους σημασίας διά τήν Ἑλλάδα,

ἀπαλλασσομένην τῆς πηγῆς τῆς δημιουργίας εἰς τό πλευρόν της ἑνός κρατιδίου, ὅπερ θά διετελῆ ὑπό τήν προστασίαν ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Δυνάμεων. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἀποτελεῖ τοιοῦτον ἀντάλλαγμα, ὥστε θά ἤξιζεν αὕτη καί μόνη διά νά δεχθῶμεν νά ὑπογράψωμεν τούς λοιπούς ὅρους τῆς συνθήκης.

Τρίτον. Μᾶς λύει ἀπό τήν ἰδιαιτέραν μετά τῆς Ρουμανίας σύμβασιν, ὅσον ἀφορᾶ τούς Κουτσοβλάχους, καί περιορίζει τά διά τῆς συμβάσεως ταύτης ἀναγνωρισμένα δικαιώματα διά μόνους τούς Κουτσοβλάχους τῆς Πίνδου.

Ἀποστέλλω συνημμένως καί τό σχέδιον τῆς συνθήκης καί τάς διατυπωθείσας παρατηρήσεις μας. Ἀλλά ταῦτα δέν πρέπει νά δημοσιευθοῦν ἀπό τοῦδε, ἰδίως δέ οὐδέν νά γραφῆ ἤ λεχθῆ περί Ἁγίου Ὄρους, διότι εἶναι ἐνδεχόμενον, ἄν τό μάθουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, νά ἀντιδράσουν καί νά μᾶς στερήσουν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς συνθήκης.

Ἀδελφικούς χαιρετισμούς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

«Ἰσχυρόν πλῆγμα»

Μία ἄλλη ἐπιστολή ἀναφέρεται εἰς δύο κυρίως θέματα: Εἰς τά ἐμπόδια τά ὁποῖα ἐξακολουθοῦσε νά συναντᾶ ὁ Βενιζέλος διά τήν ρύθμισιν τοῦ θρακικοῦ ζητήματος καί εἰς μερικάς ὄψεις δηλώσεις του διά τά ἐσωτερικά πράγματα, αἱ ὁποῖαι εἶχαν παρεξηγηθῆ ἀπό ὡρισμένους συνεργάτες του. Ὁ Βενιζέλος ἐκθέτει ὡς πρός τό πρῶτον σημεῖον τάς συνθήκας ὑπό τάς ὁποίας ὁ Πρόεδρος Οὐίλσων ὑπαναχώρησεν ὡς πρός τό θρακικόν ζήτημα, ἀποδοκιμάσας τήν εὐνοϊκήν δι' ἡμᾶς λύσιν πού εἶχε προτείνει ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀμερικῆς Πόλκ εἰς τήν Διάσκεψιν. «Ἰσχυρόν πλῆγμα» ἀποκαλεῖ ὁ Βενιζέλος τήν ὑπαναχώρησιν τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου. Ἀλλά δέν χάνει τήν αἰσιοδοξίαν του. Καί χάρις εἰς τήν ὑποστήριξιν τῶν ἄλλων Δυνάμεων θά φέρη μετ' ὀλίγον θριαμβευτικῶς τούς εὐζώνους μέχρι τοῦ Εὐξείνου! Ὡς πρός τό δεύτερον σημεῖον, δίδει τήν ἐζήγησιν ὅτι αἱ δηλώσεις του δέν προωρίζοντο πρός δημοσίευσιν καί ὅτι, πάντως, δέν ἀφοροῦσαν τούς

ἐν τῇ Κυβερνήσει συνεργάτες του. «Θά ἦτο τοῦτο, λέει, καί ἀδικία καί ἀχαριστία».

Γράφει, λοιπόν, πρός τόν Ρέπουλην:

Παρίσιοι, 11)24 Σεπτεμβρίου 1919

Φίλτατε,

Θράκη. Θά ἐννοῆς βέβαια πόσον ἰσχυρόν πλῆγμα ὑπῆρξεν δι' ἐμέ ὅταν ἔμαθα ὅτι ὁ Πρόεδρος Οὐίλσων ἀπέκρουσε κι' αὐτήν τήν ὑπό τοῦ ἀντιπροσώπου του ἐν Παρισίοις προταθεῖσαν διευθέτησιν τοῦ θρακικοῦ ζητήματος. Παρακαλῶ νά πιστεύσης ὅτι δέν ἐγινόμουν θῦμα ἀδικαιολογήτου εὐπιστίας ὅταν σοῦ ἔγραφα ὅτι εἶναι ἐξησφαλισμένη μία ἐκ τῶν δύο τότε ὑπό συζήτησιν λύσεων. Δέν ἠδυνάμην νά φαντασθῶ ὅτι ὁ Πόλκ, προτείνων τήν λύσιν του, θά ἀπεδοκιμάζετο ὑπό τῆς Κυβερνήσεώς του. Μετά τήν ἀπάντησιν τοῦ Προέδρου Οὐίλσων, ἥτις καθιστᾶ ἀδύνατον προσεχῆ συνεννόησιν ἐπί τοῦ θρακικοῦ, ἦτο φυσικόν ν' ἀποφασισθῆ ὅπως χαραχθῶσι μέν διά τῆς συνθήκης εἰρήνης τά πρός νότον σύνορα τῆς Βουλγαρίας, ἀποκλεισμένης τῆς θαλάσσης τοῦ Αἰγαίου, ἐπιφυλαχθῆ δέ ἡ ἀπόφασις περί τῆς τύχης τῆς Θράκης. Εὐτυχῶς αἱ λοιπαί Δυνάμεις πᾶσαι ὑποστηρίζουν ἐρρωμένως τάς ἀξιώσεις μας καί διά τοῦτο ἐξακολουθῶ ἐλπίζων σοβαρῶς ὅτι τελικῶς θά νικήσωμεν.

Ἐκ τῆς συναποστελλομένης ἐπιστολῆς τοῦ κ. Ρωμάνου καί συνημμένων ἐν αὐτῇ τριῶν ἀντιγράφων, θά μάθης:

1) Τήν ἀπάντησιν τοῦ Προέδρου Οὐίλσων καί τούς λόγους δι' οὓς ἐπιμένει ὅπως ἡ Θράκη ὑπαχθῆ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν.

2) Τήν ἀνταπάντησιν τῆς Conference πρός τήν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Οὐίλσων καί

3) Τήν νέαν ἀντιπρότασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμ-

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος «παλαίων ἐναντίον ἐχθρῶν καί φίλων», ἐπέτυχε τό διπλωματικόν μεγαλούργημα πού ὡδήγησεν εἰς τήν Ἑλλάδα τῶν 5 θαλασσῶν καί τῶν 2 ἠπείρων.

βουλίου πρός τόν Πρόεδρον Οὐίλσων.

Τήν ἐπιστολήν τοῦ κ. Ρωμάνου παρακαλῶ νά ἐξαφανίσης, ἀφοῦ τήν διαβάσης, τά δέ ἐν αὐτῇ τρία ἀντίγραφα νά παραδώσης εἰς τό ἐμπιστευτικόν ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἡ ὑποστήριξις, ἥν μᾶς παρέχουν αἱ λοιπαί Δυνάμεις, βλέπεις πόσον θερμή εἶναι καί πόσον πειστικά τά ἐπιχειρήματά των. Ἐξ ἀντιθέτου, τό ἐπι-

χειρημα τοῦ Προέδρου Οὐΐλσων εἶναι ἕνα πλέον: Τό ὑλικόν συμφέρον τῆς Δυνάμεως, ἥτις θά λάβη τό mandat (ἐντολήν) ἐπί τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τό ἐπιχείρημα δέ τοῦτο εἶναι τόσον ἀσθενές, ὥστε νά ἐνισχύη ἐκτάκτως τήν θέσιν μας. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι, καί ἄν ἡ ἀμερικανική Γερουσία δεχθῆ τό mandat διά τήν Κωνσταντινούπολιν, εὐκόλως θά ἐπικυρώση τήν σχετικήν συνθήκην. Χρειάζονται τά δύο τρίτα τῶν γερουσιαστῶν, ἐφ' ὅσον αὐτη ὑπαγάγει τήν Θράκην εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν καί ἐφ' ὅσον ἡμεῖς δέν συνυπογράψωμεν τήν συνθήκην ταύτην ἀπευθυνόμενοι εἰς τόν ἀμερικανικόν λαόν, διά νά ζητήσωμεν ἀνόρθωσιν τῆς προσγενομένης ἡμῖν ἀδικίας.

Ἡ δέ ἀντιπρότασις τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου εἶναι οὐσιαστικῶς ἐπανάληψις τῆς προτέρας γαλλικῆς προτάσεως Tardieu, μέ τήν ὑποχρέωσιν παροχῆς τοπικῆς αὐτονομίας κατά τό πρότυπον τῆς ἐπιβληθείσης εἰς τούς Τσεχοσλοβάκους διά τό διαμέρισμα τῶν Ρουθενῶν. Ἡ αὐτονομία αὕτη περιλαμβάνουσα τά σχολεῖα, τήν ἐκκλησίαν καί τήν καθαρῶς τοπικήν διοίκησιν, διατηροῦσα δέ τήν ἑνότητα ὡς πρός πάντα τά λοιπά, οὐδαμῶς δύναται νά μᾶς ἀνησυχήση.

Τό δυστύχημα εἶναι ὅτι τά ζητήματά μας, ἐρχόμενα ἀναγκαστικῶς τελευταῖα πρός λύσιν, δέν μᾶς ἐκνευρίζουν μόνον, ἀλλά καί μᾶς ἐξαντλοῦν οἰκονομικῶς. Προσπαθῶ νά ἐπιτύχω, ὅπως καί πρό τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης, τό διαμέρισμα Ξάνθης Γκιουμουλτζίνας, ὡς πρός τό ὁποῖον καί ὁ Οὐΐλσων συμφωνεῖ νά μᾶς παραχωρηθῆ, καταληφθῆ ὑπό τοῦ στρατοῦ μας καί εἰς τοῦτο μᾶς ὑποστηρίζει καί ὁ ἐδῶ εὑρισκόμενος τάς ἡμέρας ταύτας στρατηγός Ντ' Ἐσπεραί. Ἐάν τοῦτο ἐπιτευχθῆ, ὅτε ἐλπίζω νά ἐπιτευχθῆ καί ἡ κατάληψις τῆς λοιπῆς Δυτικῆς Θράκης, τῆς ἀφαιρουμένης ἀπό τήν Βουλγαρίαν, ὑπό συμμαχικῶν στρατευμάτων, τότε θά δυνηθῶμεν ἀμέσως νά προβῶμεν εἰς οὐσιώδη ἐλάττωσιν τῶν στρατιωτικῶν μας δυνάμεων. Διότι ἐφ' ὅσον ἡ ἐκτέλεσις τῆς μετά τῆς Βουλγαρίας συνθήκης θά ἐπιτευχθῆ καί πρό τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς, οὐδεμία πλέον ἀνησυχία θά ὑπολειφθῆ ὡς πρός τήν ὑπογραφήν αὐτῆς ὑπό τῶν Βουλγάρων. Θά δυνηθῶμεν τότε νά ἀποστρατεύσωμεν τάς ἡμισείας τῶν ἤδη ὑπηρετουσῶν ἡλικιῶν, κρατοῦντες μόνον τάς ἡμισείας νεωτέρας καί δι' αὐτῶν ὀργανοῦντες τάς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ μεραρχίας καί τήν ἀναγκαίαν ἐν Μακεδονίᾳ καί Θράκην δύναμιν καί μίαν ἁπλῆν μεραρχίαν διά τήν Ἤπειρον.

Κορίτσᾳ. Ὅπως γνωρίζετε ἤδη ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων καί τό ζήτημα τοῦτο ἐσκόνταψε εἰς τήν ἰδίαν ἀμερικανικήν ἀντίδρασιν. Καί κατ' ἀνάγκην ἑπομένως ἀναβάλλεται καί αὐτοῦ ἡ λύσις. Ἡ ἐκεῖ μετάβασις τοῦ Μητροπολίτου Δυρραχίου εἶναι καλή ἀπαρχή, ὅπως κατορθωθῆ ἀναθάρρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καί ἐπιδιωχθῆ συνεννόησις μετά τοῦ ἀλβανικοῦ.

Δηλώσεις πρός τήν «Ἑστίαν». Αἱ δηλώσεις αὗται οὐδέποτε ἐγένοντο ἤ τουλάχιστον οὐδέποτε ἐγένοντο πρός δημοσίευσιν καί ὁ κ. Καισαρης ἔκαμε πολύ ἄσχημα νά τάς τηλεγραφήσῃ. Μέ αὐτόν ὡμίλησα ὀλίγον ἀνοικτά ἐπί τινας στιγμάς καί τοῦ εἶπα ἀνάλογα τινά πρός ὅσα ἔγραψε, ἀλλά ὄχι ποτέ ὅσα ἀκριβῶς ἔγραψε. Ξεύρετε ἄλλωστε ὅτι ὅταν δίδω συνέντευξιν τήν γράφω ὁ ἴδιος. Βεβαίως ὅσα εἶπον, χωρίς νά φαντάζωμαι ὅτι θά δημοσιευθοῦν, ἀπηυθύνοντο κατά μερίδος λεγομένων φιλελευθέρων, οἱ ὁποῖοι κάθε ἄλλον ἔχουν κοινόν μέ ἡμᾶς παρά τάς πολιτικάς μας ἀρχάς. Ἀλλά σέ βεβαιῶ ὅτι οὐδέ ἐπί στιγμήν ἐφανταζόμην ἀπευθυνομένην τήν εὐθύνην αὐτήν εἰς τούς ἐν τῇ Κυβερνήσει συνεργάτας μου, ἀκόμη καί εἰς αὐτούς οἵτινες εἶναι ψυχικῶς ὀλιγώτερον ἐγγύς ἡμῶν. Θά ἦτο τοῦτο καί ἀδικία καί ἀχαριστία. Βέβαια, ἡ διοίκησίς μας δέν εἶναι ὑποδειγματική. Ἀλλά ἄς ἔλθουν οἱ παραπονούμενοι νά ἴδουν τί ἐξάρθρωσιν ἔπαθον ἐκ τοῦ πολέμου αἱ διοικήσεις τῶν μᾶλλον εὐνομουμένων κρατῶν καί ἄς συγκρίνουν ὕστερα τήν ἰδικήν μας διοίκησιν, ἥτις δέν ὑπέστη μόνον τήν γενικήν ἐκ τοῦ πολέμου ἐξάρθρωσιν, ἀλλά καί τήν εἰδικήν ἀνατροπήν πού ἔφερεν ἡ διακοπή τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπλάσεως κατά τό 1915. Δέν ἠθέλησα νά τηλεγραφήσω διορθώσεις τῶν γραφέντων, διότι τοῦτο θά ἔφερεν ἄλλας παρεξηγήσεις ὡς ἐκ τῶν σχολίων ἅτινα ἐπροκάλεσεν ἐκ μέρους τοῦ Τύπου τό δημοσίευμα τῆς «Ἑστίας». Ἀλλ' ἐπιθυμῶ νά ἀνακοινώσετε τά ἀνωτέρω εἰς τούς συναδέλφους μας καί ἐπιφυλάττομαι, ὅταν ἐπανέλθω, νά ἐκθέσω ἀκριβῶς τί φρονῶ ἐν προκειμένῳ.

Σέ ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς
Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ἐδῶ τελειώνει ἡ σειρά τῶν Ἐμπιστευτικῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἐθνάρχου, πού τόσον ἱστορικόν ἐνδιαφέρον ἔχουν καί τόσον διαφωτιστικήν καί πλατειάν εἰκόνα δίδουν τοῦ μακροῦ διπλωματικοῦ ἀγῶνος τόν ὁποῖον κατέβαλεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὑποστηρίζων ἐνώπιον τῶν τότε Μεγάλων τοῦ κόσμου τίς ἑλληνικές διεκδικήσεις. Ὁ ἀγών ἐκεῖνος τόν ὁποῖον κατέβαλλεν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέζομεν ὅλοι, τήν Συνθήκην τῶν Σεβρῶν, τήν Μεγάλην Ἑλλάδα τῶν Πέντε θαλασσῶν καί τῶν Δύο ἠπείρων. Ἐκεῖνο πού δέν γνωρίζομεν πολλοί εἶναι οἱ σκληρές, πολύμηνες μάχες πού εἶχε δώσει ὁ Βενιζέλος, «παλαίων ἐναντίον ἐχθρῶν καί φίλων», διά νά ἐπιτύχη τό διπλωματικόν ἐκεῖνο μεγαλούργημα. Οἱ ἐμπιστευτικές ἐπιστολές του μᾶς ἔδωσαν μίαν ἰδέαν, ἀμυδρᾶν καί αὐτήν, τῆς τιτανικῆς προσπαθείας πού κατέβαλλε διά τό ἐπίτευγμα τοῦτο ὁ Μέγας ἐκεῖνος Ἡγέτης. Ἦτο ἡ Χρυσῆ Ὥρα τῆς Ἑλλάδος. Διά πρώτην φοράν, ἀπό αἰώνων, ἡ φωνή της ἠκούετο ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς καί ἐπεβάλλετο. Ἡ ἄλλοτε μικρή Ἑλλάδα τῆς Μελούνας εἶχε ἀνοίξει τώρα τά φτερά της γιά τά μεγάλα πεπρωμένα της. Ἂν τά φτερά αὐτά ψαλιδίστηκαν ἀργίως, ὀλίγον κατόπιν, αὐτό εἶναι μία ἄλλη ἱστορία, πού συνθέτει ἕνα ἄλλο κεφάλαιον τῆς ἐθνικῆς μας Βίβλου, κεφάλαιον τραγικόν, γεμάτο συμφορές καί μοιρολόγια...

Τέλος